

Eeva Tirkkonen:

MUSIIKINOPETUKSESTA SUOMESSA VUOSINA 1866—1925

Muutokset yhteiskunnallisissa, taloudellisissa, uskonnollisissa ja sivistyksellisissä olosuhteissa aiheuttavat yleensä herkästi muutoksia myös kouluopetuksen päämäärissä, menetelmissä ja opetusaineiksessa. Niinpä musiikinopetuksen arvostuskin koulujen oppiaineena on vaihdellut eri aikakausina sen päämäärien, menetelmien ja opetusaineiksen samalla muuttuessa. Seuraavassa esityksessä on tarkoituksena luoda katsaus maamme koulujen musiikinopetukseen vuosina 1866—1925 ja selvittää, miten se on tänä aikana muuttunut ja mihin suuntaan kehittynyt.

KATSAUS MUSIIKINOPETUKSEN VARHAISEMPAAN HISTORIAAN SUOMESSA

Kirkon keskiajalla hallitessa koulua palvelivat koulujen opetuksen tavoitteet kirkon omia päämääriä Suomessa niinkuin muuallakin Euroopassa. Näiden Suomen ensimmäisten koulujen opetussuunnitelmaan kuului musiikki triviumin ja hengellisten aineiden lisäksi. Sitä opetettiin jumalanpalveluksen tarpeita varten. Teinit hoitivat sunnuntaisin kirkkolaulun suorituksen ja heidän tuleva ammattinsa pappina vaati myös musiikillista taitoa. Opetusaineiksenä oli gregoriaaninen kirkkolaulu, joka Suomessa omaksuttiin ns. läntisessä muodossa. Suomessa kehittyi siihen omintakeisia

lisiä omille erikoispyhimyksille vietettäviä juhlia varten laadituista lauluista. Koulujen musiikinharjoitus ei rajoittunut kuitenkaan yksinomaan liturgisiin sävelmiin, vaan silloin laulettiin jo Piae Cantiones-lauluja, jotka sanojensa ja luonteensa puolesta olivat sekä hengellisiä että maallisia.

Uskonpuhdistuksen aikana musiikki säilytti edelleen vankan asemansa kouluissa läheisesti uskontoon liittyvänä oppiaineena. Vuosien 1571 ja 1611 koulujärjestyksien mukaan musiikinopetus käsitti koraali- ja figuraalilaulua sekä musiikinteoriaa. Sitä oli tunti joka päivä. Seuraavassa, vuoden 1649 koulujärjestyksessä mainitaan kielet, uskonto ja laulu oppikoulun tärkeimpinä aineina.

Valistuksen aikana koulu pyrki vapautumaan kirkon vallanalaisuudesta ja koulumusiikki sai uusia muotoja. Ruotsi-Suomessa musiikin arvostus yleensä väheni 1700-luvulla, koska kirkkomusiikki ei enää kiinnostanut ihmisiä ja koulujen oppilaitten kulkeminen ovelta ovelle laulamassa, ns. pitäjänkäynti (sockensong), avustusta saadakseen vielä lisäsi tätä väheksymistä. Vähitellen soittimien käytön yleistyminen ja urut kirkoissa vähensivät kuoron merkitystä ja samalla koululaulu menetti entisen arvonsa. Soittimen käyttö alkoi myös ratkaisevasti syrjäyttää entisen säveltapailujärjestelmän, solmisation, käyttöä laulujen oppimisessa.

Seuraavalla vuosisadalla tekniikan kehittyessä ja yhteiskunnallisten olosuhteitten muuttuessa oli intellektuaalinen ajatustapa kasvatuksesta ja sen tavoitteista vallitsevana. Saksassa esim. *Wilhelm von Humbolt* ei katsonut tarpeelliseksi ottaa laulua ollenkaan uudelleen järjestämänsä oppikoulun aineitten joukkoon. Skandinaviassa kehitys kulki samaan suuntaan, mutta hitaammin. Luonnontieteelliset aineet ja kielet saivat entistä huomattavamman aseman oppikoulujen opetussuunnitelmissa. Vuoden 1843 koulujärjestyksessä lisättiin näiden aineiden tuntimäärää ja musiikinopetuksen tuntimäärää vähennettiin. Useimmissa kouluissa oli laululle varattu vain kaksi viikkotuntia alimmilla luokilla. Suomessa ei juuri ollut oppikirjojakaan laulun opetusta varten. *A. F. Roos* julkaisi v. 1853 kirjan »Elementarkurs i läran om tonkunsten». Roosin mukaan lauluissa olivat tärkeintä perättäisten sävelten

harmoniset suhteet. Viipurissa toiminut saksalainen urkuri ja laulunopettaja *H. Wächter* julkaisi v. 1864 lauluopin »Praktisk sånglära» ja v. 1865 »Vähäisen käytännöllisen laulunopin» sekä v. 1866 itse sepittämiään ja keräämiään yksi- ja kaksiäänisiä lauluja »50 koululaulua»-nimisenä kokoelmana.

Kansakoulua edeltävissä pitäjänkouluissa, joita maahamme perustettiin 1700-luvulla, ei laulu kuulunut vakinaisiin oppiaineisiin, mutta virsilaulua harjoitettiin kuitenkin hartaushetkien yhteydessä.

Korvakuulolaulu oli melkein ainoa opetustapa, mutta jos nuorista laulamista opetettiin, käytettiin intervallimetodia. Tämän mukaan sävelet opittiin siten, että uusi intervalli oli aina sävelaskelta suurempi kuin edellinen. Laulunopetuksen tarkoitus oli kovin vaatimaton nim. virkistys muun koulutyön lomassa. Päämääränä oli oppia virsiä, vähän musiikkiopin alkeita ja nuotteja. Wächterin mielestä laululo oli tärkeä. Laulutapaan kiinnitettiin ehkä jonkin verran huomiota, koskapa Ahlmanin pitäjänkoulujen ohjesäännössä sanottiin: »— huutaminen ei ole laulamista.»

UUDISTUSPYRKIMYKSIÄ 1800-LUVUN LOPULLA

Koulun uudistaminen ja uudet kasvatusopilliset suunnat

Kansanopetuksen laajentuminen ja uusien koulujen perustaminen 1800-luvun teollistuvassa yhteiskunnassa aiheutti uusien opetussuunnitelmien laatimisen tarpeen. Näiden suunnittelussa jouduttiin arvioimaan uudelleen eri oppiaineitten asema, niiden joukossa myös musiikin. Kun vuosisadan alkupuolella vallinnut yksipuolinen intellektuaalinen ajatustapa kasvatuksesta ja sen tavoitteista väistyi vuosisadan lopulla uusien kokonaiskasvatukseen tähtäävien suuntien tieltä, vaikutti se opetuksen päämääriin ja tavoitteisiin. Yksilön persoonallisuuden kaikinpuolisen kehittä-

misen periaate sai vähitellen jalansijaa ja tämä aiheutti esteettisten aineiden, siis myös musiikin, merkityksen tunnustamisen kasvatus-tekijänä. Opettajien valmistusta oli lisättävä ja järjestettävä se uusia olosuhteita vastaavaksi. Tarvittiin oppikirjoja ja uusia metodeja entistä tehokkaamman opetuksen aikaansaamiseksi.

Jos tarkastellaan kehitystä muissa Pohjoismaissa, niin havaitaan, että Tanskassa oli annettu ensimmäinen kansakoulujärjestys jo niin varhain kuin vuonna 1814. Seminaarilaki tuli voimaan v. 1857 ja ensimmäiset tärkeät määräykset laulunopetuksessa annettiin v. 1885.

Norjassa oli vuoden 1869 seminaarijärjestyksen mukaan seminaareissa laulua ensimmäisellä luokalla 4 vkt. ja toisella 4 vkt. laulua ja 1 vkt. soittoa. Seuraavassa järjestyksessä v. 1890 määriteltiin tuntimäärät siten, että ensimmäisellä luokalla oli vain 3 vkt. ja toisella 2 vkt. laulua. Taantumista oli siis tapahtunut, vaikka toisaalta musikaalisuuden puute määriteltiin esteeksi seminaariin pääsyyn. Kansakoululait vuosilta 1889 ja 1896 tähtäsivät oppiaineiden monipuolistamiseen, mutta tämä suunta muuttui, kun teoreettiset aineet pääsivät valta-asemaan. Vasta vuoden 1915 laki toi muutoksen tähän asiaan tilaan. Vielä vuoteen 1910 mennessä ei Norjassa ollut yleistä musiikkikoulua ja Kristinestadin ja Bergenin yksityiskouluistakin puuttui käytännöllinen koululauluosasto. Vuonna 1904 asetettiin komitea pohtimaan laulunopetuksen tulevaisuutta. Tämän komitean työskentely ei ollut kovinkaan hedelmällistä, mutta sen ehdotuksesta oli kuitenkin neljänä viitenä vuotena lauluopetuksen tarkastuksia. Kansakouluissa ei laulutuntien lukumäärä ollut määrätty, vaan sen opetus riippui opettajien yksityisestä innostuksesta. Maalaisopettajien kokouksessa Trondhjemissa v. 1907 annettu julkilausuma johti siihen, että seminaareihin saatiin varsinainen aineopettaja lauluun ja musiikkiin.

Ruotsissa tehtiin vuonna 1902 esitys laulun- ja musiikinopetuksen opetussuunnitelmasta, joka rakentui uudistetulle opettajakasvatukselle. Musiikinjohtaja C. O. Holmberg Göteborgista lausui esitelmässään Tukholman koulukokouksessa v. 1910, että laulu oli

ollut syrjäytetyssä asemassa kouluissa muihin oppiaineisiin verrattuna. Hän sanoi, että tähän olivat syynä ei yksin johtavat musiikkimiehet, vaan laulunopettajat itse, jotka eivät olleet saaneet herätetyksi koulumiesten mielenkiintoa omaa opetusainettaan kohtaan. Ja vielä hän lisäsi, että laulunopettajien koulutus oli ollut puutteellinen. Tätä epäkohtaa oli tri *Wilh. Svedbom* yrittänyt korjata pitämällä vuonna 1901 kurssit musiikinopettajille konservatoriossa ja *Anna Bergström* oli puolestaan antanut erinomaista koulutusta toisilla kursseilla. Soitinmusiikin yleistyminen oli Svedbomin mielestä vaaraksi hedelmälliselle laulunopetukselle. Käivattiin laulunopetuksen tarkastusta ja jatkokursseja opettajille.¹⁾ Ruotsissa samoin kuin Norjassakin kiinnitettiin tällöin erikoista huomiota laulunopettajien ammattitaidon lisäämiseen.

Näin siis Pohjoismaissa pyrittiin vuosisadan vaihteen paikkeilla saamaan parannuksia aikaan laulunopetuksessa. Pidettiin kokouksia, arvosteltiin vallitsevia oloja ja laadittiin ehdotuksia.

Suomen musiikinopetuksen historiassa tuli vuosiluku 1866 erittäin merkittäväksi sen vuoksi, että juuri silloin annettuun ensimmäiseen kansakouluasetukseen hyväksyttiin *Uno Cygnaeus*’in opetusjärjestelmä säädöksineen. Tässä järjestelmässä Cygnaeus oli ehdottanut »... musikkia, eikä vain laulua yksin kertaikkiaan pakolliseksi oppiaineeksi kansakoulun kaikilla eri asteilla.»²⁾ Tällainen määräys sisältyikin asetukseen. Kansakoulun alimmalla luokalla piti sen mukaan opettaa vain yksiäänistä laulua, mutta jo toisella luokalla tutustutaan musiikkioppiin. Yläluokilla piti sen lisäksi harjoitella useampiaäänisiä lauluja ja laajentaa musiikkiopin kurssia.

Kun edellä mainittu *Uno Cygnaeus*’in opetussuunnitelma otettiin kokeiltavaksi vastaperustetussa Jyväskylän seminaarissa v. 1863, toimi tohtori *Erik August Hagfors* sen ensimmäisenä musiikinlehtorina. Hän ryhtyi toteuttamaan suunnitelman mukaista laulunopetusta. Mutta koska suomenkielistä musiikkikirjallisuutta

1) *Tionde Nordiska skolmötet i Stockholm* ss. 448–51

2) *Taipale, Kansakoulun laulunopetuksen vaiheista.* s. 2

ei juuri ollut, (Ainoa tämän alan oppikirja seminaareissa oli v. 1850 ilmestynyt A. Nordlundin koraalikirja) ja kaikki opittiin vain sanelun ja käsikirjoitusten mukaan, yritti Hagfors poistaa tämän puutteen julkaisemalla piirilääkäri *Wolmar Schildtin* avulla ensimmäisen suomenkielisen musiikkisanaston, sekä sävelsi lauluja suomenkielisiin sanoihin. Hagfors julkaisi edelleen seminaarien tarpeiksi vv. 1871—1898 lajissaan ensimmäisen suomenkielisen kuorolaulukokoelman »Suomalainen lauluseppele» I—III. Seuravassa kokoelmassa, joka ilmestyi v. 1874 »Kaikuja Keski-Suomesta»-nimisenä, esiintyi suomalainen kansanlaulu ensimmäisen kerran koulun lauluohjelmistossa. Ensimmäiset suomenkieliset kuorotkin olivat Hagforsin perustamia. Kuorolaulussa hän kiinnitti erikoisesti huomiota sointupuhtauteen ja sanojen kauniiseen lausuntaan. Säveltapailussa käyttämänsä intervallimetodin avuksi hän julkaisi v. 1872 F. Fischerin »Lauluharjoituksia». Näin Hagfors suoritti uraa uurtavaa työtä kansakoulun laulunopetuksen hyväksi ja hänen toimintansa oli musiikinopetukselle suuntaa antavana sekä seminaareissa että kansakouluissa aina vuosisadan vaihteeseen saakka.

Hagforsin laatimat oppikirjat olivat seminaarien käyttöön tarkoitettuja, minkä vuoksi kouluissa edelleen kaivattiin suomenkielisiä laulunoppikirjoja. Niinpä opettajat ryhtyivät itse laatimaan niitä. *Anna Blomqvistin* oppikoulujen käyttöä varten laadittu »Alkeisharjoituksia laulussa», joka ilmestyi v. 1885, oli mukaelma saksalaisista esikuvista. Siinä opetus jaetaan kahteen rinnakkain kulkevaan jaksoon, joista toinen, jonka tarkoituksena on totuttaa oppilaat itsenäiseen työhön, käsittää musiikinteorian ja säveltapailuharjoitukset ja toinen, jonka tarkoituksena puolestaan on »... koraalien ja laulujen harjoittamisella herättää oppilaassa mieltymystä taiteen kauneuteen . . .»,³⁾ varsinaisen laulunopetuksen. Tässä kirjassa ei mainita erikoisesti, mitä säveltapailumetodia suositellaan käytettäväksi, mutta esikuvista päätellen todennäköisesti tarkoitetaan intervallimetodia, joka oli Saksassa näihin aikoi-

³⁾ Anna Blomqvist, Alkeisharjoituksia laulussa, esipuhe

hin vallitseva laulunopetusmenetelmä. *M. Havia* suosittelee kansakouluja varten laatimassaan kirjassessa »Lauluvihkonen» (1890), että oppilaille annettaisiin kirja käteen ja heidät totutettaisiin heti laulamaan nuoteista. Teorian opetus ehdotetaan suoritettavaksi erillään varsinaisesta laulunopetuksesta. Kirja sisältää muutamia Fischer-Hagforsin säveltapailuharjoituksia, jotka perustuvat asteikkoon ja intervaleihin. Kirjassaan »Lauluoppi kansakouluja varten» (1893) *T. Kurkela* esittää, että »laulun alkuopetus käyköön ainoastaan kuulon mukaan». ⁴⁾ Teoria ja laulu kulkevat rinnakkain. Säveltapailun opetus perustuu entiseen intervalli- ja peruskolmisointujärjestelmään.

Lauluoppi ja laulukirjat olivat vaatimattomia ja niissä noudatettiin edelleen E. A. Hagforsin opetusmetodia. Niissä annettiin vain lyhyitä viittauksia opetuksen järjestelystä, jonka lopullinen suunnittelu jätettiin opettajan huoleksi. Ko. kirjoissa ei esitetä mitään uusia ajatuksia eikä metodeja laulunopetusta varten. Ne olivat vain laatijoittensa oman koulutuksen heijastumia. Niiden levinnisyydestä on vaikea sanoa mitään. Koska laatijat itse olivat opettajia, voidaan olettaa ainakin heidän käyttäneen niitä opetuksensa tehostajina.

Laulunopetusmetodit

Laulunopetuksen syrjäyttäminen koulujen opetusohjelmista aiheutti useissa Euroopan maissa reaktion. Monet musiikkipedagogit alkoivat laatia uusia opetusmetodeja laulunopetuksen kohentamiseksi. Saksassa pani *Hermann Kretschmar* alulle ankaran kampanjan näissä merkeissä. Vaikutusvaltainen englantilainen *John Hullah* oli arvostellut ankarasti musiikinopetusoloja Saksassa ja tämä sai Kretschmarin tarttumaan epäkohtiin lujin ottein. Englannissa *Sarah Ann Glover* oli jo vuosisadan alkupuolella osoittautunut laulunopetuksen uranuurtajaksi. Hänen metodinsa Tonic-

⁴⁾ Kurkela, *Lauluoppi kansakouluja varten*, s. 3

sol-fa, jota *John Curwen* kehitti ja *J. Evans* vielä paranteli, oli jo v. 1860 käytössä kaikissa Englannin kouluissa ja levisi laajalle mannermaallekin. *Emile Jaques-Dalcroze* Sveitsissä antoi rytmillisellä voimistelulla uusia virikkeitä musiikin opetukselle. Edellä mainitun *Kretschmarin* mielipiteen mukaan oli oppilaita pyrittävä kehittämään päämääränä syvempi musiikkikulttuuri ja kansankasvatus. Metodien tarkoitus oli nimenomaan nuoteistaulamisen taidon henkiin herättäminen.⁵⁾ Tällainen pyrkimys virisikin joka puolella Eurooppaa, Pohjoismaat mukaan luettuina.

Suomessa säveltapailussa käytettiin intervallimetodia aina vuoteen 1885 asti. Opettajien huomattessa sen osoittautuvan käytännössä liian vaikeaksi luopuivat he siitä vähitellen ja siirtyivät korvakuulolaulunopetukseen.⁶⁾ Asiain tilaan tuli kuitenkin muutos 1890-luvulla. Helsingin Musiikkiopiston johtaja *Martin Wegelius* oli ulkomaanmatkallaan v. 1889 tutustunut Brysselin konservatoriossa *Dessirierin* keksimään uuteen säveltapailujärjestelmään. *Wegelius* muunsi sitä suomalaisiin oloihin soveltuvaksi ja otti sen käytäntöön Helsingin Musiikkiopistossa. Tässä menetelmässä on asteikon kaikille sävelille laadittu oma pieni melodiansa ns. kaava.

Esim. kaavat duurissa ovat: do re do
 re do
 mi fa mi do
 fa mi do
 sol la sol si do
 la sol si do
 si do

Kaikki nämä kaavat oli perusteellisesti opeteltava ennen säveltapailun harjoittelua. Niillä oli samantapainen tehtävä kuin aikoinaan *Guido Arrezzolaisen* solmisatiojärjestelmässä ulkoa opittavilla säkeillä. Harjoiteltaessa lauletaan ensin jokaisen sävelen kaava

⁵⁾ Hans Fischer, *Handbuch der Musikerziehung*, Karl Rehberg, *Geschichte der Musikerziehung*, ss. 56–66

⁶⁾ *Tionde Nordiska skolmötet i Stockholm 1910*, s. 401

ja lopuksi sävelmä suoraan. Wegelius muunsi menetelmää alkuperäisestä siten, että hän käytti säveltäviä ilmaisemaan suhteellista sävelkorkeutta, ts. perussävel oli kaikissa sävellajeissa do-alkuperäisen menetelmän perustuessa kiinteisiin sävelkorkeuksiin. Käsiliikkeet hän jätti pois niiden liian suuren vaikeuden takia.

Wegeliuksen menetelmässä oli useita heikkouksia. Näistä oli ehkä pahin se, että duurin ja mollin sävelnimet olivat samat kummankin asteikon alkaessa do:sta. Mollin kaavat muodostuivat näin ollen vaikeiksi laulaa duurin rinnalla, koska esim. mi-re-do oli mollissa laulettava eri tavalla kuin duurissa. Toinen heikkous oli siinä, että järjestelmä perustui kokonaan peruskolmisointuun ja terssi, joka oli Dessirier-Wegeliuksen metodin peruselementti, on akustisesti indifferentti sävel eikä se sen vuoksi ole sopiva systeemin perustaksi. Kolmanneksi tämä metodi ei ollut akustisesti puhdas, jonka takia jotkut kaavat olivat harhaanjohtavia. Neljänneksi se ei antanut korvalle mitään mahdollisuutta harjaantua kuulemaan sointuja. Näistä heikkouksista huolimatta sen käyttämisellä oli päästy huomattaviin tuloksiin. Lapset olivat sen avulla hämmästyttävän helposti saavuttaneet melkoisen automaattisen taidon laulaa yksinkertaisia lauluja suoraan nuoteista, varsinkin duuri-sävellajisia, kuten Aksel Törnudd sanoi esitelmässään Tukholman koulukokouksessa v. 1910.⁷⁾

P. J. Hannikainen kokeili kaavametodia ensimmäisen kerran seminaarin laulunopetuksessa Jyväskylässä vuonna 1892, ja pian se syrjäytti intervallilaulun kaikissa seminaareissa. Kansakoulussa kokeili kaavalaulua ensimmäisenä *Ellen Nervander* Helsingissä v. 1893. *A. E. Taipale* otti sen käytäntöön Porin kouluissa v. 1895, Tampereella siirryttiin tämän järjestelmän mukaiseen opetukseen v. 1896, Turussa v. 1898 ja vähitellen siitä tuli yleinen säveltapailumenetelmä koko maan kouluissa.⁸⁾

Wegeliuksen järjestelmä saavutti suosiota muissakin Pohjoismaissa. Tanskaan sen toi laulutarkastaja *Nebelong* v. 1901 ja

⁷⁾ Tionde Nordiska Skolmötet i Stockholm 1910, s. 11

⁸⁾ Taipale, Kansakoulun laulunopetuksen vaiheista, s. 11

I. H. Tofte muokkasi sitä. Tanskan seminaareissa oli pantu toimeen erilaisten laulunopetusmetodien vertailuja ja Wegeliuksen kaavametodi oli havaittu parhaaksi. Kaikki seminaarit esittivät vuodesta 1903 lähtien sitä nuottilaulun pohjaksi. Norjaan toi Dessirier-Wegeliuksen kaavametodin Suomesta v. 1903 *Lars Søråas* ja samana vuonna sen esitteli Ruotsissa *Nils Anjou*, joka teki siihen huomattavia parannuksia.

Ensimmäinen uuteen järjestelmään perustuva laulunopetusoppi Suomessa oli Ellen Nervanderin vuonna 1896 julkaisema »Lauluoppi». Hänen päämääränsä kansakoulun laulunopetukseen nähden oli se, että mahdollisimman vähäisillä teoreettisilla pohjatiedoilla saavutettaisiin varmuutta säveltapailussa ja helpoimmat laulut pystyttäisiin laulamaan suoraan nuoteista. Hänen luottamuksensa uuden metodin erinomaisuuteen näyttää olleen vankka, sillä hänen mielestään kaavojen tultua opituiksi on »... pääasiallinen työ suoritettu...»⁹⁾ Nervanderin esityksen mukaan olisi teoria opetettava erillään laulusta.

Hieman myöhemmin, nim. vuonna 1911, tohtori *Ilmari Krohn* esitteli laatimansa säveltapailumetodin kirjassaan »Puhdasvireisen säveltapailun opas». Tämä metodi perustui absoluuttiseen akustiseen puhtauteen ja rinnakkaissävellajien täydelliseen yhteensulautumiseen. Jokaisella sävelellä oli tässäkin järjestelmässä oma kaavansa, mutta kaavojen rakenne johdettiin siitä havainnosta, että duuriasteikko ylöspäin on sama kuin molliasteikko alaspäin, jos aloitetaan viimeksimainittu sen dominantista eikä koroteta seitsemättä astetta. Jokaisella kaavalla duurissa oli vastineensa mollissa ikään kuin peilikuvana, esim. peruskaava duurissa sol-mi-re-do (alaspäin) vastaa samanaikainen peruskaava mollissa la-do-re-mi (ylöspäin).¹⁰⁾ Muut kaavat perustuivat puhtaaseen kvarttiin. Tämä järjestelmä ei kuitenkaan tullut sellaisenaan koulujen käyttöön, sillä siihen se olisi ollut liian monimutkainen, mutta teoreettisesti se oli lähes täydellinen.¹¹⁾

⁹⁾ Nervander, *Lauluoppi* s. 3

¹⁰⁾ ja ¹¹⁾ *Tionde Nordiska skolmötet i Stockholm 1910*, ss. 401—402

Musiikin teoria

Martin Wegeliuksen laatima lyhyt musiikin teorian kurssi, jonka hän julkaisi »Yleisen musiikkiopin alkeet»-nimisenä vv. 1889—1899, sisältää tärkeimmät musiikinteorian alkeet ja sävellajeista ehdotetaan opittavaksi C-a sävelalan lisäksi kolme risti- ja b-sävellajia rinnakkaissävellajeineen. Tämä oli pohjana vastaisillekin musiikin-teorian oppikursseille, joita esitettiin lauluopeissa ja laulukirjoissa, eroa oli vain siinä, miten sitä ehdotettiin opetettavaksi, joko erillisenä tai laulun yhteydessä.

Näin siis vuosisadan vaihteeseen mennessä olivat laulunopetuksen uudistuspyrkimykset saavuttaneet melkoisen laajuuden. Musiikki kuului koulujen opetusohjelmaan, oli julkaistu oppikirjoja opetuksen tueksi, oli laadittu uusi säveltapailujärjestelmä, ns. kaavametodi, nuoteista laulamisen opetuksen helpottamiseksi, oli saatu erittäin käyttökelpoinen musiikinteorian oppikirja ja opetuksessa oli innokkaasti pyritty käyttämään hyväksi näitä uusia apuneuvoja. Vähitellen nuottilaulun asema muuttui hallitsevaksi. Korvakuulolaulua opetettiin tietenkin jatkuvasti, olivathan kaavatkin harjoiteltava korvakuulolta, ja sitä käytettiin varsinaisen lauluvaraston opettamisessa. Kuitenkin opetuksesta puuttui yhtenäisyyttä, kun ei ollut mitään valvovaa elintä eikä yhteistä opetus-suunnitelmaa. Opettajat työskentelivät kukin oman suunnitelmansa mukaan. Tätä kautta voisimme luonnehtia jonkinlaiseksi kokeilujen ajaksi.

MUSIIKINOPETUS VUOSINA 1900—1925

Kansakoulunopettajaseminaarien musiikinopetus tämän vuosisadan alussa merkitsi erittäin paljon koko maan musiikinopetukselle ja musiikkielämälle yleensä. Seminaareissahan luotiin se se pohja, mille opettajien työ kentällä rakentui. Tähän aikaan olivat seminaarien musiikinlehtorit erittäin taitavia ja uudistusintoisia pedagogeja ja musiikkimiehiä, jotka laativat uusia opetus-

oppeja ja teorioita laulunopetuksen tason kohottamiseksi maassamme. Näistä huomattavimmiksi muodostuivat Mikael Nybergin, Pekka Juhani Hannikaisen ja Aksel Törnuddin elämäntyöt.

Mikael Nyberg

Sortavalan seminaarin musiikinlehtori *Mikael Nyberg* (1871—1940) julkaisi v. 1902 »Opettajan laulukirjan», joka oli laajin ja perusteellisin tähän astisista laulunopetusopeista. Siinä hän esittää laulun opetussuunnitelman ja antaa metodisia ohjeita opettajille. Korvakuulolaulussa on päämääränä lapsen laulutaipumuksen kehittäminen. Ensin opitaan sanat ulkoa ja sitten vasta sävelmä. Asteikko ja kaavat opitaan myös korvakuulon mukaan. Nuottilaulun päämääränä on lasten oppiminen laulamaan omin päin nuoteista. Ensin harjoitellaan kaavojen käyttämistä laulussa ilman nuotteja, ja sen jälkeen opitaan musiikinteorian alkeita ja laulua nuottien mukaan vuorotellen. Kaavat on harjoiteltava ennen kuin laulua opetellaan. Korvakuulon mukaista laulua ja asteikon sekä kaavojen harjoitusta tulee vuorottain käyttää opetuksessa melkein alusta alkaen.¹²⁾

Peruskolmisoinnun oppimista Nyberg pitää tärkeänä, mutta sitä ei saisi käyttää säveltapailussa samassa merkityksessä kuin kaavoja. Sen tehtävänä on selvittää lapsille sävellajin luonnetta. Nyberg on järjestänyt laulut teoreettisten seikkojen mukaan. Teoriaa pitäisi opettaa vain sen verran kuin on välttämätöntä nuoteista laulamisen oppimiseksi.

Kansakoulun laulunopetuksen päämääränä oli Nybergin mukaan ilahduttaa ja virkistää oppilaita koulussa, opettaa lapsille tarpeellinen varasto valmiiksi harjoitettuja lauluja, joiden sisällön he tajuavat sekä ohjata heitä nuottilaulussa niin pitkälle, että he myöhemmin pystyvät nuoteista laulamalla kartuttamaan lauluvarastoaan.¹³⁾

¹²⁾ Nyberg, Opettajan laulukirja, s. 18

¹³⁾ Nyberg, Kansakoulun laulunopetus, s. 1.

Mikael Nyberg kehitteli Wegeliuksen kaavametodia edelleen ruotsinmaalaisen laulunopettajan Nils Anjoun kanssa v. 1903 siten, että kaavalaulussa annettiin sävelnimen la pysyvä moliin perussävelellä duurista moliin siirryttäessä. Näin voitiin molemmat rinnakkaissävellajit laulaa yhteisellä sävelnimistöllä. Nyberg kehitti metodia edelleen. Säveltapailu muodostui entistä helpommaksi, kun duurilla ja mollilla oli yhteiset sävelnimet. Mollikaavat saatiin liittämällä duurikaavoihin aina si ja la tai vain la. Näin sävelalakäsite tuli olemaan keskeisenä kaavojen käytössä. Tämänkin järjestelmän heikkouksina olivat duurissa epäpuhtaus ja mollissa se, että joillakin kaavoilla oli selvästi duuriluonne. Suuri osa sekä seminaarien että koulujen opettajia siirtyi kaavalaulussa käyttämään tätä muotoa. ¹⁴⁾

Paitsi musiikkipedagogina on Nyberg myös säveltäjänä suorittanut huomattavan työn koululaulun hyväksi. Hänen säveltämiensä melodiset ja herkkätunnelmaiset koululaulut ovat nim. muodostaneet laajaan käyttöön levinneen korkeatasoisen opetusaineksen koulujen laulunopetuksessa.

Pekka Juhani Hannikainen

E. A. Hagforsin aloittamaa työtä musiikinopetuksen kehittämiseksi jatkoi Jyväskylän seminaarissa *Pekka Juhani Hannikainen* (1854—1924), joka toimi tämän seminaarin musiikinlehtorina lähes kolme vuosikymmentä. Hän oli ennen kaikkea käytännön musiikkimies, laulutaidon kehittäjä ja säveltäjä, joka kuitenkin antoi oman panoksensa myös musiikin teorian alueelle.

Hannikaisen laatima musiikinteorian oppikirja »Kansakoulun musiikkioppi» ilmestyi vuonna 1901. Sen alkulauseessa hän mainitsee, että uusien laulunopetusmetodien käytäntöön ottaminen edellyttää musiikkiopillista tietoutta enemmän kuin mitä tähän saakka on ollut välttämätöntä ja tämän tietouden saavuttamisessa

¹⁴⁾ Tionde Nordiska skolmötet i Stockholm 1910, s. 401

hän korostaa käytännöllisten harjoitusten merkitystä, koska harjoituksen suorittaminen vasta lopullisesti selvittää luetun asian. Siksi hän on laatinut musiikkioppiinsa harjoitustehtäviä, joita toiset oppilaat saavat tehdä sillä aikaa kun toiset laulavat. Nämä tehtävät on selitetty niin tarkoin, että oppilaat pystyvät suoriutmaan niistä aivan omin voimin. Oppimisen helpottamiseksi kirjan sisällyks on jaettu pieniin kertauskursseihin, joiden lopussa oleviin kysymyksiin oppilas voi itse hakea vastauksen viitenumeron avulla. Hannikaisen periaatteena näyttää olleen musiikin teorian opettaminen ensin erillisenä aineena ja vasta sen jälkeen nuoteista laulamisen opettaminen kaavamethodin mukaan saavutettuihin tietoihin nojaten. Hänellä oli musiikinteorian merkityksestä kaavalaulun yhteydessä aivan päinvastainen käsitys kuin Ellen Nervanderilla. Hannikaisen mielestä kaavojen käyttö vaatii perusteellisia teorian tietoja, kun taas Nervanderin käsityksen mukaan kaavalaulu vähentää näiden tietojen tarpeellisuutta. Hannikainen ei esitä mitään muita periaatteellisia mielipiteitä laulunopetuksesta kuin tämän metodisen seikan. Musiikkiopin kurssi hänen kirjassaan noudattaa tavanmukaista kaavaa musiikin teorian alkeiden opetuksesta ja laajuudesta.

Muutamien Hannikaisen entisten oppilaitten haastattelujen perusteella voidaan hänen käytännöllisestä toiminnastaan seminaarinlehtorina kertoa seuraavaa:

Hannikainen oli värikäs persoonallisuus, jolla oli kuohahteleva ja kiiwas taiteilijaluonne ja sen mukaista oli hänen suhtautumisansa sekä tehtäviin että oppilaisiin. Samalla hän oli huumorintajuinen ja lämminsydäminen, joka heltyi, jos näki, että oppilas pelkäsi.

Laulutaito oli Hannikaisen mielestä tärkeämpi kuin teoria. Hän oli erikoisen kiinnostunut nuottilaulunopetuksesta. Kaavamethodia käytettiin säveltapailussa ja seminaariluokilla laulettiin laulut aina suoraan nuoteista. Monasti hän laati laulukirjassa oleviin lauluihin toisen äänen, joka piti laulaa suoraan nuoteista ilman esiharjoitusta. Musiikinteoriassa hän opetti erittäin laajan kurssin, joka käsitti jopa kenraalibassonkin etevimmille oppilaille.

Tämä kurssi mentiin yleensä läpi laajoina oppijaksoina suhteellisen nopeasti. Oppikirjoina käytettiin Hannikaisen omaa musiikkioppia ja laulukirjoja. Opetus ei ollut erikoisen systemaattista vaan usein hypähtelevää ja vaikeatajuista. Opetusmetodia hän uudisti aina oman käytännöllisen kokemuksensa mukaan. Musiikin historiaa ei juuri opetettu. Joitakin nimiä mainittiin joskus, jos laulu antoi siihen jostakin syystä aihetta. Hän oli sitä mieltä, että sellaisiin seikkoihin oppilaat voivat perehtyä myöhemminkin.

Arvostelussaan Hannikainen oli oikeudenmukainen. Harjoituskoulussa opetettiin myös mahdollisimman paljon nuottilaulua ja sävelet piti tapailla kaavoja käyttämällä eikä harmonia saanut käyttää apuna. Sitä paitsi Hannikainen saattoi tulla luokkaan ja kirjoittaa taululle nuotit opetettavana olevan laulun toiseksi ääneksi ja nämä piti pystyä opettamaan aivan suoraan ennakolta tuntematta ja ilman soittokonetta. Tässä joutui opettajakokelaan oma laulutaito kovalle koetukselle. Harjoitustunnin opetussuunnitelmat hän tarkasti etukäteen ja saattoi tehdä niihin muutoksiakin sekä arvostella niitä. Tuntia hän ei keskeyttänyt kritiikkiä varten, vaan huomautukset tehtiin jälkeenpäin.

Yleensä Hannikainen muistetaan suuripiirteisenä laulumiehenä, jonka innostus tarttui oppilaisiinkin. Lauluharjoituksia oli paljon. Kuorolaulua oli paljon. Hän oli erikoisen etevä laulujen säveltäjä ja hän sai kehitetyksi kuorolauluinnostuksen huippuunsa. Oli nais-, mies-, kokelas-, luokka- ja valiokuorot. Kuoronjohtamista ei varsinaisesti opetettu, vaan kuoroja johtivat taitavimmat oppilaat. Mikään kuoro ei saanut esiintyä julkisesti, ennen kuin musiikinlehtori itse oli tarkistanut taidon.

Kenttätöitä varten Hannikainen antoi oppilailleen neuvon: Käyttäkää opetuksessanne aluksi täällä opittua tyyliä, mutta koettakaa niin pian kuin mahdollista löytää oma opetustapanne, sillä siten onnistutte parhaiten.

P. J. Hannikainen oli kuorolaulujen säveltäjänä ja muokkajana erikoisen taitava, ja hän julkaisi useita laulukokoelmia, joiden joukossa »Sirkkunen» ja »Pieni lauluseppele» olivat huomattavimmat. Hannikainen julkaisi myös omalla kustannuksellaan Suomen

ensimmäistä musiikkilehteä, Säveleitä. Hannikaisen tärkein panos musiikkipedagogiikan alalla näyttää olleen kuorolaulutaidon kehittäminen ja laulamisen ilon herättäminen tulevien kansakoulunopettajien keskuudessa ja sitä kautta vähitellen koko kansan keskuudessa.

Aksel Olof Törnudd

Koululaulun huomattavimmaksi kehittäjäksi tämän vuosisadan parina ensimmäisenä vuosikymmenenä kohosi kuitenkin *Aksel Olof Törnudd* (1874—1923), joka Rauman seminaarin musiikinlehtorina ollessaan julkaisi useita musiikkipedagogisia teoksia sekä seminaarien että kansakoulujen käyttöön.

Aksel Törnudd toteaa v. 1904 julkaisemansa laajan musiikin-teorian oppikirjan »Seminaarin lauluoppijakso» alkulauseessa, että koska sopivaa oppikirjaa seminaarien käyttöön ei ollut, kun opetusjärjestelmä oli muuttunut (tällä hän ilmeisesti tarkoittaa Nyberg-Anjoun kaavametodia, joka oli juuri edellisenä vuonna laadittu), hän oli suunnitellut tämän kirjan. »Seminaarin oppijakso» sisältää teoreettiset seikat alkeismuodoista aina modulaatioon, sointuihin, niiden käännöksiin ja kirkkosävellajeihin asti. Siihen on myös sisällytetty Nyberg-Anjoun kaavat. Kaksiäänisissä harjoituksissa noudatetaan Wegeliuksen »Oppijaksoa äänteen tapamisessa» ja rytmi- ja intervalliharjoitukset ovat laaditut saksalaisen Wüllnerin mukaan. Törnuddilla on musiikinteorian opettamiseen nähden sama periaate kuin hänen tässä suhteessa uranuurtajana pitämällään Nybergillä, nimittäin että teoria on opetuksessa aina käsiteltävä harjoituksen tai laulun yhteydessä. Opettajien työn helpottamiseksi hän laati ensimmäisen suomenkielisen oppaan alkeismuotojen käsittelyä varten. Tämä »Yksiäänisten laulujen sävellysopas» ilmestyi v. 1911.

Törnuddin pedagogiset päämäärät ja tavoitteet noudattelivat vuosisadan vaihteen uusien kasvatusteoriatilisten virtausten (mm. työkoulu ja taidekasvatusliike) suuntaa. Näitä hän selostaa huomatta-

vimman teoksensa, laajan laulunopetuksen metodiikan oppikirjan »Kansakoulun lauluoppi» (1913) alkulauseessa. Musiikki ei enää ollut vain »... virkistämässä, vaan se myös syventää sielullista elämää». ¹⁵⁾ Se oli varteenotettava kasvatustekijä, vaikkakaan Suomen silloisissa olosuhteissa kansan alhaisen musiikillisen tason vuoksi ei voitu laulunopetuksessa pyrkiä kovin korkeatasoiseen esteettiseen käsittelyyn, joskin se myös oli otettava huomioon, vaan oli yritettävä kehittää »kansan käytännöllistä kykyä ja taitoa niin, että lapset opetuksen kuluessa heräävät omin voimin suorittamaan tehtävänsä ja havaitsemaan sen eri ilmiöt.» ¹⁶⁾

Kansallisromanttinen suuntaus oli näihin aikoihin hyvin voimakas taiteen eri aloilla. Musiikin alalla kiinnitettiin huomiota kansansävelmiin ja kansanlauluihin. Nämä aatteet näyttivät kiehtoneen Törnuddia erikoisesti. Hän kirjoittaa *Armas Launiksen* teosta »Suomen kansan sävelmiä» käsitellessään: »Yleensä meidän laulunopetuksessamme kohdistetaan liian vähän huomioita oppijaksojen kansalliseen sisällykseen.» ¹⁷⁾ Törnuddin periaatteitten mukaan laulunopetuksen piti kokonaan perustua kansalliselle pohjalle. Tämä oli aivan uusi näkökohta silloisessa laulunopetuksessa. Hän piti tärkeänä, että »Suomen lapset saavat ensimmäisen musiikillisen oppinsa ja herätyksensä suomalaisesta kansanlaulusta.» ¹⁸⁾ Lisäksi oli Törnuddin ehdoton mielipide se, että musiikinopetuksen tulee lähteä laulettuun ja tajuttuun sävelestä.

Laulunopetusohjelmansa pedagogiset näkökohdat on Törnudd kiteyttänyt seuraavassa: »... on koitettu pyrkiä pois koneellisen laulutekniikan harjoittamisesta ja koneellisesta laskuopillisesta teorianluvusta elävään sävelien ja rytmien tajuamiseen ja käytännölliseen teorian havaitsemiseen oppilaan itsetoiminnan ja välittömän kokemuksen perusteella, mikäli mahdollista kansan keskuudessa syntyneiden sävelmien varassa.» ¹⁹⁾

¹⁵⁾ Törnudd, Kansakoulun lauluoppi, s. 3

¹⁶⁾ » » » » s. 3

¹⁷⁾ Törnudd, Musiikkitieteellistä kirjallisuutta, Valvoja 1911, s. 242

¹⁸⁾ Törnudd, Koulun laulukirja, s. III

¹⁹⁾ Törnudd, Kansakoulun lauluoppi, s. 3

Mikael Soinisen »Opetusopin» (1906—1907) mukaan laulunopeuksen päämääränä on kauneuden harrastuksen herättäminen.²⁰⁾ Tämä sisältyi Törnuddinkin käsityksiin laulunopetuksen päämäärästä. Törnudd kuitenkin laajensi tätä käsitystä esittäen laulunopetuksessa kiinnitettäväksi huomiota sävelilmiöiden havaitsemiseen sekä säveltäjän ja säveltapailun kehittämiseen esteettisen kasvatuksen lisäksi. Opetuksen tuloksena piti olla »varma taito siinä, mitä on opittu, vastaisen omintakeisen kehityksen pohjana.»²¹⁾ Käytännölliseksi päämääräksi hän esitti lauluvaraston oppimisen ja oppilaiden laulutaidon kehittämisen sellaiselle tasolle, että he pystyisivät omin päin laulamaan nuoteista yksinkertaisia lauluja ja voisivat koulusta päästyäänkin itsenäisesti kartuttaa lauluvarastoaan. Samanlaisen päämäärän esitti jo v. 1904 Mikael Nyberg, joka sanoi, että »... opetuksen päämäärään nähden ei opettajien kesken ole erimielisyyttä, mutta tarkoituksensa saavuttaminen ei ole aina onnistunut.»²²⁾ Äänen ja äänenmuodostuksen kehittämistä piti Törnudd myös erittäin tärkeänä.

Aksel Törnudd on opetussuunnitelmansa laatimisessa noudattanut Mikael Soinisen »Opetusopin» ohjeita. Oppijaksoja suunnitellessaan hän on pitänyt silmällä laulajien yleisen tason keskinkertaisuutta. Ala-astetta varten on muodostettu 12 tehtävää ja yläastetta varten neljä vuosijaksoa, joissa kussakin on 30 tehtävää. Kaikki nämä tehtävät on järjestetty teorian ja nuoteistalaulamisen oppimista silmälläpitäen. Ala-asteella opitaan aluksi kantasävelet ja portaat. Hieman myöhemmin siirrytään säveltapailuharjoituksiin. Kaavojen harjoittelu aloitetaan vasta ylä-asteella. Näihin tehtäviin liittyy opetusaineistona »Koulun laulukirja» (1913), jonka teoreettisten seikkojen mukaan järjestetyn oppijakson Törnudd muodosti harvoja poikkeuksia lukuunottamatta kansanlaulujen sävelmistä. Laulujen sanat on koottu erilaisista lähteistä ja sijoitettu sävelmiin. Säveltaso lauluissa nousee korkeintaan d²:een ja laskee

²⁰⁾ Soininen, *Opetusoppi*, s. 44

²¹⁾ Törnudd, *Kansakoulun lauluoppi*, s. 3

²²⁾ Nyberg, *Kansakoulun laulunopetus*, s. 1

b:hen ja on sangen kohtuullinen verrattuna esim. *J. N. Vainion* »Valistuksen laulukirjan» (1909) lauluihin, joiden säveltaso nousee jopa f^2 een, joka on jo aivan liian korkea kansakouluikäisten lasten laulettavaksi.

Edellämainitun metodisen oppijakson lisäksi Törnudd ehdottaa korvakuulolauluina laulettaviksi virsiä, vuodenajan mukaisia ja kirkkovuoden juhliin sopivia lauluja sekä sellaisia yleisesti tunnettuja tai »Koulun laulukirjassa» olevia lauluja, joita opettaja ei saa soveltumaan metodiseen osaan. Erikoisesti hän suosittelee oppijaksossa oleviin lauluihin hyvin rinnastuvia muita lauluja, esim. maakuntalauluja sekä muihin oppiaineisiin, varsinkin historiaan, uskontoon ja lukemiseen rinnastettavaksi soveltuvia lauluja.

Nuottilaulua varten Törnudd laati oman kaavajärjestelmänsä, jonka hän on esittänyt »Kansakoulun lauluopissaan». Siinä on koetettu säilyttää kaikkien edellisten kaavajärjestelmien ansiot ja poistaa niiden haitat. Hän hyväksyi Krohnin ja Nybergin periaatteen, että sävelalakäsitteen tulee olla säveltapailumenetelmän lähtökohtana, koska rinnakkaissävellajit ovat läheisessä sukulaissuhteessa keskenään. Törnuddilla oli sama käsitys kuin Krohnillakin ehdottoman sävelpuhtauden tärkeydestä. Tätä hän yritti noudattaa myös oman metodinsa rakenteessa. Hän lähtee Krohnin peruskaavoista. Mollissa on säilytetty Nyberg-Anjoun tapaan duurin kaavat, vain sol ja la ovat saaneet uudet kaavat, joilla on todellinen mollin luonne. La:n kaava on täydennys si:n kaavaan. Ylennetty sol saa avukseen lisäkaavan. Törnuddin järjestelmässä pääkaavat ovat perus-, lepo- ja huippusävelillä. Ne on laadittu rytmillisesti vilkkaammiksi kuin edellä esitetyt muut kaavat, jotta ne olisivat hauskoja laulaa ja miellyttäisivät lapsia. Koska entiset kaavajärjestelmät eivät auttaneet tapailemaan sointuyhdistelmiä ja Törnuddin mielestä ne kuitenkin olivat tärkeitä, hän laati vielä sekä duuriin että molliin sointukaavat sekä harjoitukset niitä varten. Myös alkusävelen ottamista varten hän laati kahdenlaiset kaavat kaikissa sävellajeissa. Törnuddin kaavajärjestelmä toi mollin opetukseen huomattavan helpotuksen ja se tuli »muutettujen molli-kaavojen» nimellä käytäntöön kaikissa muissa seminaareissa paitsi

Tammisaaressa ja yleensä kaikissa kansakouluissa. Vain muutammat etevät ammattiopettajat käyttivät vielä Wegeliuksen mollikaavoja.²³⁾

Monia metodisia vaikutteita Aksel Törnudd sai v. 1903 Tanskaan, Saksaan, Sveitsiin, Itävaltaan ja Italiaan tekemällään opintomatalla, jonka hän suoritti saamansa apurahan turvin. Matka-vaikutelmien aikaansaamia uudistuksia olivat äänenmuodostusharjoitukset (Kopp), yksiäänisten laulujen laulattaminen ulkoa, tekstien lausuminen ensin kuiskaamalla ja vasta sitten ääneen (Richter), ns. tikapuukuvion käyttö sävellajien havainnollistamisessa (porraslaulu), nuottinimien c, d, e jne. sekä lukunimien y, ka, ko jne. käyttö laulunimien rinnalla sävelien keskinäisen suhteen selvittämiseksi (Vogel). Yleinen havainto tältä matkalta oli se, että Saksassa käytettiin säveltapailun harjoituksissa apuna asteikkoja, kolmiointua sekä intervaleja eikä kaavoja kuten meillä. Törnuddin Pohjoismaisessa koulukokouksessa v. 1910 saama käsitys Pohjoismaissa vallitsevasta yleisestä suuntauksesta nuottilaulun käyttämiseen laulunopetuksessa oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että Törnuddin laulunopetusjärjestelmässä nuottilaulu oli ehdottomasti ensimmäisellä sijalla. Martin Wegeliuksen vaikutusta oli kaavojen käyttö säveltapailun opetuksessa ja Mikael Nybergiltä saatuja vaikutteita taas tekstilauluun pohjautuva musiikin teorian opetus. Oppitunnin järjestämisessä Törnudd noudatti herbart-zilleriläisiä muodollisia asteita, joita Mikael Soininen oli »Opetusopissaan» esitellyt ja suositellut.

Törnuddin mukaan laulunoppitunnin piti muodostua yhtenäiseksi kokonaisuudeksi siten, että jokaisen tehtävän keskuksena oli itse laulun sävelmä ja siitä oli johdettava tekstilliset ja musiikkiopilliset havainnot ja harjoitukset. Teksti muodosti ikäänkuin kehysten ja teoria selvitti sävelmän musiikilliset ilmiöt. Opetuksen esteettisen puolen muodostivat laulun teksti ja sävelmä.

Korvakuulolta lauletaessa on tärkeätä, että laulun teksti selvitetään ennen sävelmän opettamista. Oppilaiden tulee saada laulaa itsenäisesti niin pian kuin mahdollista. Oikean rytmin säi-

²³⁾ Taipale, Kansakoulun laulunopetuksen vaiheista, s. 11

lyttäminen on erittäin tärkeätä. Laulu pitää aloittaa ehdottomasti yhtaikaa.

Porraslaulu ja viivastolaulu ovat esiharjoituksia nuottilaulua varten. Lauluina käytetään heti oikeita pikkulauluja. Nuottilaulussa menetellään samoin kuin edellisissäkin tehtävissä, mutta nyt kirjoitetaan viivastoille nuotit, sävelten nimien asemasta. Kaavoihin ja valmistaviin säveltapailuharjoituksiin käytetään joka tunnilla muutamia minuutteja. Laulut opitaan perin pohjin ulkoa. Kaksiäänisten laulujen opetuksessa on huomattava, että koko luokka laulaa ensin ensimmäisen äänen ja sitten toisen. Senjälkeen vasta jaetaan luokka kahtia ja lauletaan kaksiäänisesti. Teorian opetuksen tulee välittömästi liittyä laulettaviin lauluihin. Sekä silmän että korvan pitää aina olla apuna. Äänenmuodostusharjoitusten tulee olla huvittavia. Niiden tarkoituksena on muodostaa lauluääni kauniiksi, sointuvaksi ja kantavaksi sekä opettaa laulmaan ilman rasitusta.

Kaavojen käyttöä nuottilaulunopetuksessa Törnudd pitää vain välttämättömänä pahana ja uskoo, että tulevaisuudessa niistä voidaan luopua ja siirtyä asteikko- ja sointujärjestelmän avulla intervallijärjestelmään. Hän onkin sitä mieltä, että alkeisopetuksessa on käytettävä vain asteikkoa ja kolmisointua säveltapailua harjoiteltaessa.

Kun on haastateltu Aksel Törnuddin entisiä oppilaita ja erästä entistä työtoveria sekä rouva Fanny Törnuddia, ovat he kertoneet hänestä opettajana seuraavaa:

Törnudd oli huumorintajuinen, pidetty, etevä ja taitava opettaja. Hän oli miellyttävä ja hienosti sivistynyt persoonallisuus, jonka henkilökohtainen vaikutus oppilaisiin oli hyvin suuri. Hänen puhetapansa oli kaunista ja selvää. Hänen laulutaitonsa ei kaikesta päättäen ollut mikään erikoinen, mutta hänellä oli tarkka, todennäköisesti absoluuttinen sävelkorva.

Jokaista oppituntia varten hän ilmeisesti laati suunnitelman etukäteen. Tunti oli järjestetty muodollisten asteitten mukaisesti ja muodosti aina eheän kokonaisuuden. Ensin oli hengitysharjoituksia, sitten harjoiteltiin laulun sanoja ja senjälkeen opittiin sävel. Erittäin

tärkeää oli se, että lausuttiin sanat oikein. Lauluja harjoiteltiin sekä nuoteista että korvakuulolta, yläluokilla kuitenkin useimmiten vain nuoteista. Nuottilaulua opeteltiin joko taululle kirjoitetuista nuoteista tai laulukirjasta, ensin aina laulunimillä do, re jne. sekä sitten sanoilla. Helppojen virsien sävelmät opittiin soittokoneen avulla. Oppiaineen sisällön käsittely oli asiallista, selvää ja havainnollista. Tunnit olivat eloisia ja vilkkaita. Vaihtelua niihin toi Törnuddin huumorin höystämä esitys. Musiikin teorian opetus liittyi kiinteästi laulunopetukseen. Uuteen lauluun liittyvät teorian kohdat opittiin samalla kuin koko laulukin. Paitsi teorian perustietoja opiskeltiin myös analyysiä, opittiin intervallit ja niiden käännökset sekä harjoiteltiin jonkin verran kenraalibassoa ja soinnutusta. Viimeisellä luokalla opetettiin sävellystä. Musiikin teorian opetukseen saatettiin joskus käyttää koko tuntikin, kertoo eräs v. 1911 Rauman seminaarista valmistunut opettaja N. Laulutunnit olivat hänen mukaansa parhaita tunteja mitä Rauman seminaarissa pidettiin.

Musiikin historian tunnit olivat lennokkaita ja vaihtelevia. Joskus oli rouva Törnudd mukana tunnilla ja soitti pianolla käsiteltävänä olevan säveltäjän teoksia. Törnudd oli omalla kustannuksellaan hankkinut koulun seinälle tunnettujen säveltäjien kuvia. Heistä hän sitten näillä tunneilla kertoili.

Harjoituskoulussa käytettiin myös korvakuulolaulua. Äänenmuodostusharjoitukset olivat tärkeitä. Törnudd antoi seikkaperäisiä ohjeita huulien ja kielen asennosta kauniin ja selvän lausumistavan saavuttamiseksi. Selkeä puhetapa oli myös edellytyksenä selkeälle laululle hänen mielestään. Törnudd oli erittäin tarkka oikean rytmien ja sävelpuhtauden suhteen. Vuoteen 1916 saakka käytettiin kaavoja säveltapailussa. Laulua harjoiteltiin ensin hiljaa kuiskaten ja sitten vasta ääneen. Rouva Törnudd sanoi miehensä pitäneen tätä seikkaa erikoisen tärkeänä. Soittokonetta ei yleensä käytetty apuna laulua harjoiteltaessa. Kansansävelmät olivat opetuksen pohjana. Vuoden 1916 jälkeen käytettiin säveltapailun harjoituksessa kolmisointua ja asteikkoa. Ääntämisopetusta annettiin vain laulutunnilla, esim. äidinkielen tunnilla ei siihen kiinnitetty

ollenkaan huomiota. Harjotuskoulussa opetettiin vain alkeistiedot teoriassa.

Opetuksen harjoittelun ohjaamisesta kerrottiin, että hän vaati etukäteen laaditut tuntisuunnitelmat tarkastettavakseen. Yleensä hän antoi kokelaan rauhassa opettaa ja vasta tunnin jälkeen lausui kritiikkinsä, jonka useimmat sanoivat olleen hienotunteista ja asiallista. Eräs haastateltava muisti Törnuddin korjanneen kokelaan tekemiä virheitä tunnin aikana ja selittäneen jälkepäin sen olleen pedagogisesti väärin, mutta että siten asia jäi paremmin mieleen.

Kuorolaulun opetuksesta vanhimmat haastateltavat kertoivat joka luokalla olleen oman kuoronsa, jota jokainen oppilas sai vuorollaan johtaa. Sen lisäksi oli yhteiskuoro, johon kuuluivat parhaat laulajat ja jota Törnudd itse johti. Jotkut nuoremmat muistivat kuorolauluharjoituksia pidetyn joka viikko ja niihin osallistuivat kaikki oppilaat. Tunnin alussa harjoiteltiin ensin yksiaänisesti virsiä, jonka jälkeen pidettiin varsinainen kuoroharjoitus. Kuorolaulut opittiin korvakuulolauluina. Joku oppilas johti kuoroa, mutta jos Törnudd oli mukana, hän johti itse. Opettaja S. kertoi, että kuoron ohjelmistoon kuului paitsi tavallisia mieskuorolauluja, myös vieraskielisiä lauluja, mm. venäläisiä, virolaisia, tyrolilaisia, ranskalaisia ja englantilaisia kansanlauluja. Törnudd sovitti sävelmät mieskuorolle ja monisti jokaiselle sanat sellaisina kuin ne suomenkielisin kirjaimin lausutaan. Uuden laulun tullessa harjoitettavaksi jäljensi Törnudd jokaiselle erikseen nuottilehden. Opettaja L. muistaa, että kaikille annettiin yhteisesti kuoronjohtamisopetusta.

Pianon- ja harmoninsoiton opetusta antoi seminaarin naisopettaja. Törnudd itse opetti ainoastaan urkujen (pedaaliharmonin) soittoa. Hän oli hyvin tarkka rytmiin nähden ja vaati varman kosketuksen. Kurssivaatimuksiin kuului, että harmonilla osattiin soittaa 20—30 virttä ja uruilla 10 virttä.

Lahjakkaimmille oppilaille Törnudd antoi erikoisopetusta. Haastateltavienkin joukossa oli kaksi, joille hän oli opettanut ylimääräisesti musiikin teoriaa ja sävellystä.

Arvostelussaan Törnudd oli ankara, mutta oikeudenmukainen. Jos kokelas halusi saada arvosanan 10 jossakin aineessa, oli hänen suoritettava erillinen koe ja hallittava laajempi kurssi kuin seminaarin oppijaksoon kuului. Esim. soitossa saattoi saada 10, jos hallitsi Faltinin koraalikirjan täydellisesti.

Oppikirjoina käytettiin aikaisemmin Wegeliuksen kirjoja. Myöhemmin tulivat käytäntöön Törnuddin omat kirjat, esim. »Seminaarin lauluoppijakso», »Kansakoulun lauluoppi», »Koulun laulukirja», »Sävellysosop» ja »Musiikinhistoria».

Tarkastaja *Akseli Salokannel* on kirjoittanut Aksel Törnuddista Hämeen Sanomiin v. 1949 artikkelin, jossa hän mainitsee, että »Törnudd oli etevä musiikkimies, teoreetikko ja kasvattaja. Hän oli opettaja Jumalan armosta.»²⁴⁾

Armas Maasalo kirjoittaa »Kansakoulun lehdessä» v. 1923, että Törnudd teki laajakantoisen suunnitelman koululaulun opetuksen kohottamiseksi. Hän koetti saada yhtenäistä järjestelmää tämän aineen opetukseen. »Niille, joilla oli ilo seurata hänen ohjaustaan musiikin teoriassa tai historiassa, säilyvät nämä oikean musiikkipedagogin antamat tunnit varmaankin pysyväisessä muistossa. Älykkääseen, sivistyneeseen ja tietorikkaaseen esitykseen tuli lisäksi eräänlainen hillitty hyväntuulisuus, huumori, joka teki opetustunnista virkistävän nautintohetken.»²⁵⁾

Soinisen kokeilukoulu

Mikael Soinisen kirjassa »Maalaiskansakoulun uudistuksesta» v. 1916 kuvaa *Paula af Heurlin* laulunopetusta Pukinmäen kokeilukoulussa. Osa lauluista opetettiin korvakuulolauluina osa nuottilauluina ja nuottilaulun opetuksessa käytettiin kaavoja, kuten tähän aikaan oli tapana. Kun Törnudd käytti nuottilaulun ope-

²⁴⁾ Salokannel, Aksel Törnudd opettajana ja tarkastajana, Hämeen Sanomat 266/1949

²⁵⁾ Kansakoulun lehti v. 1923, s. 24

tuksessa kaavojen lisäksi asteikkoa, kolmisointua, tikapuukuviota, laskusanojen lyhennyksiä y, ka, ko jne. sekä nuotti- ja laulunimiä, Paula af Heurlin käytti vain järjestyslukujen lyhennyksiä en, toi, ko, jne. ja nuottinimiä. Kokeilukoulu näyttää käyttäneen nuottilauluina vain lasten lauluja, kun taas Törnudd, kuten aikaisemmin on mainittu, käyttää kansanlauluja. Muuna lauluaineeksena kokeilukoulussa olivat virret, isänmaalliset ja hengelliset laulut sekä joulu- laulut ja Hosianna. Törnudd ehdottaa laulujen järjestämistä vaikeusasteen mukaan toiset korvakuulolauluna toiset nuottilauluna opetettaviksi. Tällaista mainintaa ei ole kokeilukoulun suunnitelmassa. Kumpikin korostaa yhteislaulun merkitystä. Kokeilukoulussa pidetään kirjan käyttöä jo aivan ala-asteella hyödykkäänä, Törnuddin mielestä se ei ole välttämätöntä. Varsinaiset oppimäärät musiikkiopissa ovat samat, samoin niiden järjestäminen vuorokursseittain läpikäytäväksi. Näyttää siltä, että Törnuddin uudistuksia ei vielä ollut otettu huomioon.

Laulunopetuksen tarkastuksesta

P. J. Hannikainen suoritti laulunopetuksen tarkastusta vv. 1909—1910 kansakouluissa. Hänen tarkastuksensa käsitti 27 koulua Keski- ja Etelä-Suomessa, 23 koulua Karjalassa ja Savossa ja 17 koulua Länsi-Suomessa.

Oppikoulujen laulunopetuksen tarkastuksen suoritti Aksel Törnudd vv. 1912—1913. Erren matkalle lähtöään hän julkaisi kirjasen »Mietteitä laulunopetuksesta» (1912), johon hän toivoi laulunopettajien tutustuvan, ja jonka pohjalla hän sitten voisi tarkastusmatkallaan heidän kanssaan keskustella laulunopetuksen metodeista ja suuntaviivoista. Tämän tarkastuksen havaintojen mukaan oppikouluissa vallitsi suuri epävarmuus sekä laulunopetuksen päämäärästä että keinoista. Suurin osa oppikoulujen laulunopettajista oli epäpäteviä. Muutamat heistä opettivat vain korvakuulolta, ja ne jotka opettivat myös nuottilaulua valitsivat liian vaikeita tehtäviä, joten työ oli tuloksetonta.

Vuoteen 1916 mennessä oli laulunopetuksessa tapahtunut valtava edistys Jyväskylän seminaarin perustamisen ajoista lähtien. Oli päästy niin pitkälle, että omat kansanlaulumme ja kotimaisten säveltäjien lasten ja nuorison laulut olivat pääasiallisena lauluaineena. Säveltapailu oli tuonut monenlaisia uudistuksia, jos kohta tällä alalla vallitsi jonkinlainen metodien ja järjestelmien kaaos, oli useita kaavajärjestelmiä, käytettiin vielä entistä intervallimetodia ja oli monenlaisia nimityksiä sävelille. Oli saatu suomenkielisiä oppi- ja harjoituskirjoja, joiden avulla työn olisi pitänyt sujua vaivattomasti, mutta erilaisten järjestelmien rinnakkainen käyttö tuotti hankaluuksia. »Vapaaehtoisesta virsilaulusta oli 50 vuoden aikana kehittynyt monipuolinen yleinen musiikkisivistyksen alkeita jakava ja henkeä jalostava laulunopetus, josta hedelmiä nähdään jo sekä kirkollisella että muilla yhteiskunnallisilla toiminta-aloilla»,²⁶⁾ toteaa A. E. Taipale v. 1916. Kaivattiin yhdenmukaisia työskentelyohjelmia suuremmille samoihin piireihin kuuluville kouluryhmille. Kaivattiin yhdenmukaista pakollisten laulujen ja musiikkiopin kurssia sekä yhteistä säveltapailumetodia. Tätä kaikkea johtamaan kaivattiin Koulutoimen Ylihallitukseen varsinaista musiikkiaineiden tarkastajaa.

Suuri askel laulunopetusolojen parantamiseksi tapahtuikin vuonna 1919, jolloin kouluhallitukseen perustettiin laulunopetuksen tarkastajan virka. Tämän viran ensimmäiseksi haltijaksi nimitettiin Aksel Törnudd. Tarkastajan vaikutus tarkastusmatkoilla annettujen ohjeitten, näytetuntien ja esitelmien muodossa voi olla hyvin huomattava. Näillä matkoilla tehtyjen havaintojen perusteella hän voi tehdä esityksiä kouluhallituksessa ja siten välillisesti vaikuttaa opetukseen.

Aksel Törnudd laati tarkastussuunnitelmansa siten, että »voisi laulunopetuksessa edistää seuraavia piirteitä:

1. että korvakuulolaulu ja nuottilaulu tulisivat sopusuhteisesti edustetuiksi,

²⁶⁾ Taipale, Kansakoulun laulunopetuksen vaiheista s. 14

2. että nuottilaulun aineiston tulisi olla niin helppo, että lapset sitä rasittumatta itsenäisesti hallitsisivat,
3. että nuottilaulu tätä varten enemmän perustuisi alkeellisempaan ja helpompaan apuneuvoon: asteikkoon, kuin vaikeampaan: kaavoihin,
4. että erinäisillä alkeisharjoituksilla herätettäisiin lasten sävel- ja rytmitajua,
5. että teoriaa ei opetettaisi erillisenä oppiaineena, vaan että se olisi nuottilaulun selityksenä ja ammentaisi havaintonsa siitä,
6. että teoria lähtisi enemmän siitä, mitä oppilaat laulaessaan kuulevat, kuin siitä, mitä he nuoteista näkevät.»²⁷⁾

Kansakoulujen tarkastukset vv. 1919 — 1922

Törnudd teki v. 1919 tarkastusmatkoja Tampereelle kaksi kertaa, Tammisaareen, Ikaalisiin, Uuteenkaupunkiin, Poriin ja Porvooseen. Näitten matkojen aikana hän piti melkein jokaisella koululla näytetunnin, jolloin hän saattoi havainnollistaa omia käsityksiään tunnin ohjaamisesta ja vaikuttaa opettajiin, kun he näkivät, miten kaikki sujui. Sen lisäksi hän piti neuvottelukokouksia kaikilla paikkakunnilla. Näihin otti osaa niiden opettajien lisäksi, joiden opetusta oli tarkastettu, myös joukko ympäristöseutujen opettajia. Kokouksissa keskusteltiin puutteellisuuksista ja tarkastaja lausui yleisiä kriittisiä huomautuksia opetuksesta. Yksityisille opettajille tehtiin huomautukset henkilökohtaisesti piiritarkastajan läsnäollessa. Näihin kokouksiin ja näytetunneille otti tänä aikana osaa tarkastajan yleiskatsauksen²⁸⁾ mukaan kaikki opettajat, joiden opetusta oli tarkastettu (näitä oli 58) sekä toistasataa muuta opettajaa. Piiritarkastajat seurasivat kouluhallituksen tarkastajaa ja olivat läsnä sekä tunneilla että näytetunneilla samoin kuin kouksissakin.

²⁷⁾ Kouluhallituksen kansanopetusosaston pöytäkirjat KOKD 61/497, 1919

²⁸⁾ Kouluhallituksen virkamiesten tarkastuskertomukset v. 1919

Huomattavimpia puutteellisuuksia, joita Törnudd oli havainnut, oli se, että useasta koulusta puuttui joko tarpeellinen viivasto taululta tai harmoni sekä se, että opettajat eivät yleensä tunteneet uudempia metodisia virtauksia.²⁹⁾

Edellisessä asiassa hän oli kääntynyt tarkastajan ja johtokunnan puoleen, jälkimmäisessä hän »ei ole voinut tehdä mitään, koska ainoa uudempia suuntia tavoitteleva metodiikka on minun tekemäni, joten en sitä voi suosittaa.»³⁰⁾

Ruotsalaisissa kouluissa hän mainitsi olevan puutteen sopivasta oppikirjasta.

Opetuksesta hän oli tehnyt sen havainnon, että yleisesti oli valittu liian vaikeat tehtävät, joten opettajan oli pakko auttaa. Kaavoja käytettiin sellaisissakin lauluissa, jotka olisivat olleet helpompia suorittaa asteikon avulla. Toiset opettajat panivat liian paljon painoa ja aikaa nuottilauluun, toiset taas harjoittivat yksinomaan korvakuulolaulua. Nuottilaulun ohjaus oli yleensä vajavaista.

Kevätlukukaudella v. 1920 Törnudd suoritti tarkastukset Helsingin ja Viipurin kaupunkien kansakouluissa sekä syyslukukaudella Hangon, Turun ja sen ympäristön sekä Uudenkaupungin suomalaisissa kansakouluissa. (52 opettajan opetusta tarkastettiin)

Helsingin koulujen laulunopetuksesta hän sai hyvin hajanaisen käsityksen. Hän huomauttaakin yleiskatsauksessaan, että pääkaupungin laulunopettajien valmistus oli hänen mielestään puutteellinen. Tämän johdosta päätettiin toimeenpanna kurssit, joilla näitä puutteita yritettiin poistaa. Törnudd piti tärkeänä sitä, että erikokoisesti pääkaupungin kouluissa opetus olisi yhtenäistä, koska Helsingin kouluissa käy maaseudun opettajia kuuntelemissa. Tällöin heille koituisi suurempi hyöty kuuntelusta, jos opetus olisi yhdenmukaista.

Viipurin kouluista hän sensijaan antaa suorastaan ylistävät arvostelut. Pedagoginen kypsyys oli siellä suurempi kuin minkään muun kaupungin kansakouluissa, joita hän oli tarkastanut.

²⁹⁾ Kouluhallituksen virkamiesten tarkastuskertomukset v. 1919

³⁰⁾ Kouluhallituksen virkamiesten tarkastuskertomukset v. 1919

Turussa ja Uudessakaupungissa hän oli tehnyt sen havainnon, että erikoisopettaja kansakoulujen laulunopettajana ei ole onnistunut ratkaisuihin, ellei hän satu olemaan erikoisen etevä. Tällainen opettaja ei voinut käyttää hyväkseen rinnastusta muihin aineisiin ja se oli hänen mielestään puute.

Näytetunteja hän oli pitänyt seuraavista aiheista:

Nuottilaulu, esimerkkinä siitä, miten musiikkioppia omaksutaan käytännöllisten harjoitusten muodossa.

Korvakuulolaulu ala-asteella, osoitukseksi siitä, kuinka piirustusta voidaan käyttää valmistavaa keskustelua havainnollistamaan.

Korvakuulolaulu yläasteella.

Esitelmiä ja näytetunteja oli seuraamassa yhteensä n. 200 opettajaa.

Lukuvuonna 1920-1921 Törnudd teki tarkastusmatkoja Jyväskylään, Uuteenkaupunkiin, Turkuun, Hankoon, Hämeenlinnaan ja Lahteen sekä Turun, Hämeenlinnan, Forssan, Jyväskylän, Rautalammin, Lahden, Helsingin ja Lohjan piireihin. Kuunneltuja kansakoulunopettajia oli 102, seminaarinopettajia 4 ja kansanopistonopettajia 1. Näiden matkojen havainnoista on huomattavin se, että hän sanoo kaikkien opettajien suhtautuvan myötätuntoisesti uudistus- ja yhdenmukaistamishdotuksiin. Jyväskylässä mainitaan erikoisesti laulunopetusolojen olevan korkealla tasolla. Maaseudulla oli opetus vielä sangen alkeellista. Ja tässä kohdin hän kohdistaa arvostelunsa piiritarkastajiin, jotka eivät olleet kiinnittäneet laulunopetukseen tarpeeksi huomiota. Suurin syy oli hänen mielestään siinä, että maalaiskouluihin nähden oli asetettu liian korkeat vaatimukset verrattuna opettajien yleiseen tasoon. Asian tilan kohentamiseksi hän oli pitänyt esitelmiä ja näytetunteja. Näissä tilaisuuksissa oli läsnä n. 500 opettajaa. Turun piirin opettajakokouksessa hän oli pitänyt esitelmän laulunopetuksen järjestämisestä kansakouluissa.

Lukuvuonna 1921-1922 oli suoritettu tarkastuksia Sortavalan ja Rauman seminaareissa sekä Kotkan, Mikkelin, Käkisalmen, Lappeenrannan, Savonlinnan, Sortavalan, Porin ja Rauman kaupungeissa sekä Kotkan, Mikkelin, Antrean, Käkisalmen, Lappeen-

rannan ja Savonlinnan piireissä. Kuunneltuja kansakoulunopettajia oli 113 ja seminaarinopettajia 5. Näytetunteja ja esitelmää oli seuraamassa yhteensä noin 200 opettajaa.

Kotkan piirin kansakouluissa laulettiin melkeinpä kirkuen. Törnudd oli antanut siellä äänenkäyttöohjeita ja korostanut puhtaan ja pehmeän lauluäänen kauneutta. Mikkelin piirissä ei tällaista epäkohtaa juuri ollut. Savon ja Karjalan kouluissa oli laulu erittäin puhdasta ja sointuvaa, mutta häntä ihmetytti se, ettei siellä säveltapailu ollut sen varmempaa kuin maan läntisissäkään osissa. Törnudd tekikin sellaisen päätelmän, että oppilaitten säveltapailutaito on kokonaan riippuvainen opettajan taitavuudesta. Opettajien koulutusta olisi siis parannettava.

Sortavalan seminaarissa hän oli kuunnellut *Vilho Siukosen* opetusta, jonka sanoi olleen päämäärästään varmaa. Törnudd oli Siukosen opetustapaan sekä hänen saavuttamiinsa tuloksiin tyytyväinen, mutta kuitenkin Törnuddin mielestä »teorilla on opetuksessa kovin vallitseva asema, sillä ei ole käytännöllisen taidon, vaan irrallisen tieteilemisen leima. Se on eristetty laulusta ja melkoilla epähavainnollinen . . ja perustuu liian vähän laulettuun ja soitettuun sävelen antamaan välittömään havaintoon.»³¹⁾ Törnuddin oma periaatehan oli, että teoriaa opetetaan vain senverran kuin laulun oppimiseksi tarvitaan ja yleensä vain laulun yhteydessä. Opetuksen suunnittelussa ei oltu otettu huomioon sitä, että seminaarilaisista kasvatetaan opettajia.

Rauman seminaarin musiikinopetuksesta Törnudd sen sijaan antaa erittäin kiittävän lausunnon. *Martti Helan* opetusta hän kiittää sanoen, ettei siinä ole mitään epävarmuutta eikä kokeilun tuntua ja oppilaiden omatoimisuutta käytettiin opetuksessa riittävästi. Rauman kaupungin kansakouluissakin oli laulunopetus pätevää ja tulokset sen mukaisia.

³¹⁾ Kouluhallituksen virkamiesten tarkastuskertomukset KOKD 34/203 1922

Oppikoulujen tarkastukset vv. 1919—1922

Kevätlukukaudella 1919 Törnudd suoritti tarkastuksia Tampereen, Tyrvään ja Porvoon oppikouluissa. Hän oli kuunnellut 8 opettajaa. Useimmissa Tampereen kouluissa oli opetus järjestetty tyydyttävällä tavalla. Tehtävät olivat nuottilaulussa lasten kykyjen tasalla ja oppilaat kykenivät itsenäisesti hallitsemaan tehtävänsä. Erästä opettajaa hän arvosteli siitä, että tämä opetti kaavoja, vaikkei nuottilaulua ollenkaan yleensä opetettu. Porvoon ja Tyrvään kouluissa oli teorian opetus liian irrallista. Hän oli neuvonut opettajia ja pitänyt näytetunteja, joiden aikana hän oli erikoisesti korostanut, että todellisen laulun tulisi olla opetuksen keskuksena, että korvakuulolaulun yhteydessä kiinnitettäisiin huomio esityks- ja tunnelmapuoleen sekä että nuottilaulua harjoiteltaisiin säveltäjän ja -tapailun kehittämiseksi ja että tapailu aloitettaisiin mahdollisimman yksinkertaisista tehtävistä. Ruotsalaisten oppikoulujenkin opetus näytti kärsivän sopivan oppikirjan puutteesta.

Lukuvuoden 1919—1920 tarkastuskertomusten mukaan Törnudd oli tarkastanut laulunopetusta Helsingin ja Viipurin kouluissa. Kuunneltuja opettajia oli 14. Suurin osa opettajista oli kokonaan satunnaisten kokeilujen varassa opetuksen suhteen. Heillä ei ollut tietoja, ei suunnitelmaa eikä menetelmää. Useimmin tehtyjä virheitä olivat: saman tunnin aikana opetettiin monia tehtäviä, joilla ei ollut keskinäistä yhteyttä, tekstin ääntämiseen ei kiinnitetty ollenkaan huomiota, säveltapailussa oli liian vaikeita harjoituksia ja teoriaa opetettiin erillään muusta laulunopetuksesta. Opetus Helsingin oppi- samoin kuin kansakouluissakin kärsi yhteisen laulunopettajavalmistuksen puutteesta. Tämän takia Törnudd innokkaasti pyrki järjestämään kursseja. Hän teki myös sellaisen havainnon, että oppilaat olivat tarkkaavaisempia, jos saivat laulutunnilla olla omassa luokassaan, kuin siinä tapauksessa, että heidän piti siirtyä esim. juhlasaliin laulamaan.

Hangan, Turun, Uudenkaupungin, Jyväskylän, Lahden, Hyvinkään, Lohjan, Riihimäen, Hämeenlinnan, Toijalan, Forssan ja Pieksämäen koulut tarkastettiin lukuvuonna 1920—1921. Lau-

lunopetus oli niissä samanlaista kuin edellisenäkin vuonna. Törnudd mainitsee, että opetustaitoa koetettiin elokuussa pidetyillä kursseilla parantaa.

Lukuvuonna 1921—1922 suoritettiin tarkastuksia Kouvolan, Kotkan, Mikkelin, Rauman ja Porin kouluissa. Lisäksi tarkastettiin Savonlinnan, Sortavalan, Lappeenrannan, Imatran ja Käkisalmen koulut. Kuunneltuja opettajia oli kaikkiaan 14. Törnudd havaitsi, että edellisenä kesänä kursseihin osallistuneiden opettajien opetus oli »sekä pedagogisesti että esteettisesti täysipainoisempaa kuin muiden.»³²⁾

Tarkastusmatkojen välittömästä vaikutuksesta opettajien opetukseen nähden on vaikea tehdä johtopäätöksiä. Kuitenkin voidaan olettaa, että lukuisten havainnollisten näytetuntien pitäminen on aikaansaanut opettajistossa halua ja yritystä opetuksen parantamiseen. Pidettyjen näytetuntien ja esitelmien lukumäärää ei ole mainittu tarkastuskertomuksissa täsmällisesti. Osanottajien määristä on annettu myös epämääräisiä lukuja, mutta arviolta n. 1200 opettajaa oli saanut Törnuddilta viitteitä opetuksen järjestämisessä. Tämän lisäksi on otettava huomioon vielä hänen vaikutuksensa piiritarkastajiin. Nämähän olivat yleensä mukana seuraamassa Törnuddin opetusta sekä olivat läsnä näytetunti- ja esitelmätilaisuuksissa samoin kuin yhteisissä kokouksissa, joissa opetuksen ohjeita annettiin. Näin hekin saivat viitteitä siitä, mihin seikkoihin laulunopetuksessa tarkastuksessa tuli kiinnittää huomiota.

Seitsemännessätoista yleisessä kansakoulukokouksessa Törnudd esitelmöi aiheesta: Nuoti- ja korvakuulolaulu kansakoulussa, niiden asema ja sovelluttaminen. Korvakuulolaulu on opetuksen esteettinen aines, nuottilaulu taas muodostaa opetuksen intellektuaalisen aineksen. Molemmat ovat välttämättömät ja tärkeät.³³⁾ Korvakuulolaulu sopii rinnastettavaksi muihin aineisiin. Sen avulla on lauluvarasto hankittava.

³²⁾ Kouluhallituksen virkamiesten tarkastuskertomukset, Oppikoulut Vuosikertomus 1921—1922 KD 44/258/1922

³³⁾ Yleinen Kansakoulukokous XVI—XVII 1919, s. 43

Tarkastusmatkoillaan Törnudd oli pannut merkille, että opettaja oli opettavanaan nuottilaulua ja kirjoitti nuotit taululle, mutta lauloikin itse sitten mukana. Hän sanoi, että se oli kyllä suositeltava tapa, mutta opettajat vain erehtyvät luullessaan sitä nuottilauluksi. Kummallekin laulutavalle voidaan antaa yhtä monta tuntia. Piiritarkastajain kokouksessa 1920 pidetty alustus käsitteli kysymystä: Mihin suuntaan olisi laulunopetusta kansakouluissa ohjattava? Ensimmäisen kerran Törnudd mainitsee tuntimäärän pienuuden rajoittavaksi tekijäksi nuottilaulunopetuksessa.³⁴⁾ Sitä ei pitäisi kuitenkaan kokonaan hylätä, vaikka hidas eteneminen olisi suotavaa. Nuotti- ja korvakuulolaulun suhde jäisi riippumaan opettajan kyvyistä.³⁵⁾ Missä opettaja ei ole erikoisen taitava, siellä pitäisi nuottilaulun sijasta joka tunnin alussa suorittaa säveltapailuharjoituksia taululle kirjoitetun asteikon mukaan. Jos nuottilaulu menestyy hyvin, lauletaan joka toisella tunnilla nuoteista ja joka toisella korvakuulolta. Törnuddin periaatteet nuotti- ja korvakuulolaulun asemasta opetuksessa näyttävät hieman muuttuneen suosiollisemmiksi korvakuulolaululle. Hän oli tarkastusmatkoillaan huomannut, että teoreettisten metodien soveltaminen käytäntöön saattoi kohdata arvaamattomia vaikeuksia. Olosuhteet asettivat monenlaisia rajoituksia niiden toteuttamiselle.

Kouluhallituksen päätöksiä

Vuosina 1919—1922 käsiteltiin kouluhallituksen istunnoissa seuraavia asioita, joiden käsittelyyn laulunopetuksen tarkastaja Aksel Törnudd otti osaa:

Nimitettiin virkaansa Uudenkaarlepyyn, Rauman ja Sortavalan seminaarien musiikinlehtorit sekä Hämeenlinnan, Suistamon, Tornion, Jyväskylän, Sortavalan, Rauman, Raahen, Heinolan ja Kajaanin seminaarien soiton- ja laulunopettajat sekä Hämeenlinnan seminaarin alkukoulun laulun- ja soitonopettaja.

³⁴⁾ Piiritarkastajain kokouksen pöytäkirja 1920, s. 109

³⁵⁾ Piiritarkastajain kokouksen pöytäkirja 1920, s. 111

Käsiteltiin J. N. Lahtisen erikoisanomusta musiikinlehtorin virkoihin ja päätettiin ehdottaa kirkollis- ja opetusministerille, että hänen pitäisi suorittaa yliopistossa cum laude approbatur-arvosana musiikinhistoriassa ja teoriassa.

Päätettiin, että Rauman seminaarin musiikinlehtori sai antaa opetusta lahjakkaimmille oppilaille erikoissoittimien käsittelyssä.

Aksel Törnudd määrättiin tarkastamaan alkukoulunopettajain täydennyskurssit Jyväskylän, Heinolan ja Tammisaaren seminaareissa sekä olemaan läsnä Turun piirin opettajainkokouksessa.

Päätettiin soitinhankinnoista Suistamon ja Uudenkaupungin seminaareihin.

Kouluhallituksen tarkastajan tehtäviin kuului myös antaa yleiset ohjeet oman aineensa osalta seminaarien opetussuunnitelmaa varten. Tällaiset ohjeet Törnuddkin oli antanut lukuvuosille 1919—1922.

Törnudd sai tehtäväkseen suunnitella ehdotuksen oppiennätyksiksi alkukoulunopettajain täydennyskurseille sekä Jyväskylän seminaarin naisosastoa varten. Samoin hän laati ehdotuksen laulunopettajain täydennyskurssien järjestämisestä ja niiden ohjelmasta. Laulunopettajavalmistuksen parantamiseksi hän myös laati ehdotuksen. Sen mukaan Helsingin Musiikkiopistoon perustettaisiin väliaikainen osasto laulunopettajien valmistusta varten. Tätä osastoa varten hän sen lisäksi teki suunnitelman. Tämä ehdotus, samoin kuin ehdotus laulunopettajien pätevyysvaatimuksesta, hyväksyttiin ja tällainen osasto aloitti toimintansa syksyllä 1921.³⁶⁾

Aksel Törnuddia kehoitettiin laatimaan ruotsinkielinen laulukirja. Tämä kirja »Sångkurs för skolan», ilmestyi v. 1922 ja se olikin Törnuddin viimeinen teos. Sitä on käytetty ruotsalaisissa kouluissa aivan nykypäiviin asti.

Kouluhallitus hyväksyi käytettäväksi seuraavat uudet oppikirjat: Ester Larsson: »Sånger i C-dur och a-moll för skolbruk»,

³⁶⁾ Kertomus Kouluhallituksen ja oppikoulujen tilasta ja toiminnasta luvuv. 1919—1924, s. 27

P. J. Hannikainen: »Sirkkunen VII vihko», Anna Sarlin: »Kelta-
vuokko», Anna Sarlin: Valkovuokko», ja Anna Sarlin: »Laulunope-
tustaulukset».

Laulunopettajayhdistyksen johtokunnan anomuksen johdosta
kouluhallitus päätti, että laulussa ja musiikin teoriassa on annet-
tava eri arvosanat ja keskiarvoon otettava vain musiikin teorian
arvosana. Laulun ja teorian arvosanoja ei saa ottaa huomioon
oppilaita luokalta siirrettäessä.

Törnuddin työ kouluhallituksessa oli hyvin monipuolista ja
erikoisesti on huomioitava hänen vaikutuksensa seminaarien toi-
mintaan ja laulunopettajien valmistukseen.

Kurssit

Oppikoulun laulunopettajain täydennyskurssit pidettiin Hel-
singissä 1—20 päivinä elokuuta 1921.³⁷⁾ Törnudd oli suunnitellut
niiden ohjelman sekä toimi yhdessä *Heikki Klemetin* kanssa nii-
den opettajana. Törnudd opetti säveltäpailua, opetusmetodiikkaa,
opetusharjoitusta ja ruotsinkielen puhetekniikkaa. Klemetti opetti
äänenmuodostusta, sointupuhtautta, kuorometodiikkaa ja suo-
menkielen puhetekniikkaa. Osanottajia oli kurssilla 40. Kurssi-
laiset kirjoittelivat Törnuddille kertoen saaneensa uutta innos-
tusta ja taitoa työhönsä.

Törnudd opetti myös valtion kustantamilla laulunopettajakurs-
seilla Helsingin Musiikkiopistossa laulunopetusoppia, kuorometo-
diikkaa ja musiikin historiaa lukuvuosina 1921—1922 sekä 1922
—1923.

³⁷⁾ Kouluhallituksen virkamiesten tarkastuskertomukset,
Oppikoulut, KD 50/237/1921

Yhdistystoiminta ja kokoukset

Jo vuonna 1909 perustettiin Suomeen laulunopettajain yhdistys. Tämän yhdistyksen tarkoituksena oli laulunopetuksen tason kohottaminen oppikoulussa. Yhdistyksen tavoitteet olivat pääpiirteissään seuraavat:

Laulu ja musiikin teoria pitäisi arvostella eri numeroilla, joista ainakin teorian numero otettaisiin huomioon luokalta siirrettäessä.

Musiikinopetus pitäisi ottaa koulujen ohjelmaan kaikilla luokilla tasaveroisena muiden aineiden kanssa ja opettajien pätevyys- ja taitovaatimukset pitäisi asettaa tätä vastaavalle tasolle.

Kouluhallitukseen olisi asetettava erityinen musiikkiaineiden tarkastaja.

Eräs parannus saatiinkin aikaan jo v. 1910, nim. se, että musiikkiopistossa oli otettu laulunopetuksen metodiikka erityiseksi oppiaineeksi koulujen laulunopettajiksi valmistuvien valmennusta varten.³⁸⁾

Musiikkikursseja laulunopettajien pätevyyden lisäämiseksi järjestettiin vv. 1910, 1911, 1912 ja 1914. Näiden kurssien ohjaajina toimivat A. E. Taipale, Paula af Heurlin, Elli Tompuri af Heurlin, Heikki Klemetti, Armas Maasalo ja Aksel Törnudd.³⁹⁾

Suomen kuudennen oppikoulunopettajien kokouksen yhteydessä v. 1920 piti maisteri A. Maasalo alustuksen oppikoulujen laulunopetuksen järjestämisestä. Laulunopettajat hyväksyivät yksimielisesti alustajan esittämät ponnet, jotka olivat seuraavat:

Laulunopetus on muutettava musiikinopetukseksi aineina laulu, soitto, musiikin teoria ja musiikin historia.

Yläluokat eivät saa jäädä osattomiksi vakinaisista musiikki-tunneista.

Musiikinopetuksen tuntimäärää on kohotettava (16 vkt.) ja opettajain taloudellinen asema parannettava.⁴⁰⁾

³⁸⁾ Tionde Nordiska skolmötet i Stockholm 1910, s. 403

³⁹⁾ Kertomus Suomen kansakoulutoimen kehityksestä lukuvuosina 1910—1915, s. 76

⁴⁰⁾ Suomen kuudennen oppikoulunopettajakokouksen keskustelut 1920, s. 311

Kouluhallitus käsitteli tätä ehdotusta 12. 5. 1921, mutta se ei aiheuttanut toimenpidettä.⁴¹⁾

Huomattavin toimenpide näiden monenlaisten parannusehdotusten tuloksena oli laulunopetuksen tarkastajan viran perustaminen kouluhallitukseen vuonna 1919. Mutta tämäkin oli kovin lyhytaikainen uudistus, sillä viran ensimmäisen haltijan, Aksel Törnuddin, kuoltua v. 1923 koko virka lakkautettiin v. 1924.⁴²⁾

Opettajien käyttämät metodit

P. J. Hannikainen oli tarkastusmatkoillaan vv. 1909—1910 tehnyt havaintoja kansakoulunopettajien käyttämistä laulunopetusmetodeista. Näistä hän oli laatinut tilaston, jonka mukaan 58 % opettajista opetti korvakuulolaulua ja vain 42 % opetti myös nuottilaulua.⁴³⁾

Tämän kirjoittaja on Aksel Törnuddin tarkastuskertomuksissa mainittujen opetuksen arvostelujen perusteella laskenut, kuinka paljon vv. 1919—1922 käytettiin korvakuulolaulua ja kuinka paljon nuottilaulua. Tulokset muodostuivat seuraavanlaisiksi: Oppikoulunopettajista 37,3 % käytti pelkästään korvakuulolaulua ja 62,7 % käytti myös nuottilaulua. Kansakoulunopettajista 65 % käytti pelkästään korvakuulolaulua ja 35 % myös nuottilaulua. Oppikoulunopettajien käyttämiin metodeihin vaikuttivat ehkä näinä aikoina pidetyt monet kurssit. Kansakoulunopettajien kohdalla nuottilaulun opettaminen näyttää vähentyneen P. J. Hannikaisen tutkimustuloksiin verrattuna.

Wilho Siukosen tutkimuksen mukaan, jonka hän suoritti vv. 1923—1933 saadakseen selville, miten seminaarista päässeet ovat noudattaneet oppilaitoksessa annettuja opetusohjeita, oli semi-

41) Kertomus kouluhallituksen ja oppikoulujen tilasta ja toiminnasta lkv 1919—1924, s. 28

42) Kertomus kouluhallituksen ja oppikoulujen tilasta ja toiminnasta lkv 1919—1924 s. 27

43) Siukonen, Koululasten laulukyvystä, s. 229

naariin pyrkiville koulussa opetettu laulua nuoteista 12 %, jonkun verran nuoteista 30 % ja ei ollenkaan nuoteista 58 %. Kun opettajilta kysyttiin heidän laulunopetusmenetelmäänsä, saatiin tulokseksi, että säveltapailua opetti satunnaisesti 80,2 % ja ei yhtään 19,8 %.⁴⁴⁾

Siukonen vertaa omaa tutkimustaan P. J. Hannikaisen suorittamaan ja päättelee, että vuosisadan alussa valtaan päässyt kaavamethodi valloitti laulupedagogisen maailman. Innostus oli yleinen ja yksimielinen. Opettajainvalmistuslaitoksissa työskenneltiin innokkaasti. Hän päättelee, että niissä kiinnitetään pääasiallisin huomio säveltapailuun, käytännöllisessä työssä taas korvakuulolauluun, sillä säveltapailu käy teoreettisuutensa vuoksi ikäväksi lapsille.⁴⁵⁾

Siukosen tutkimuksista voi päätellä nuottilaulunopetuksen jatkuvasti vähentyneen. Näyttää siltä, että nuottilaulun opettaminen jäi ratkaisevasti syrjään 1920-luvulla. Ehkä sen opettaminen kävi raskaaksi opettajien pyrkiessä liian suuriin tuloksiin ja valitessa liian vaikeita tehtäviä, kuten Törnudd tarkastuskertomuksissaankin toteaa. Lopulta luovuttiin yrittämästä kokonaan.

Vilho Siukosen kirjoitukset

Kirjassaan »Laulun opetus» vuodelta 1924 Vilho Siukonen sanoo Törnuddin »Koululaulun aakkosien» oppikurssia esimerkilliseksi sekä »Koulun laulukirjan» oppimäärää sopivaksi kansakouluun. Samanlainen mielipide oli seminaarin musiikinopettajilla ollut kokouksessaan v. 1924.⁴⁶⁾ Törnuddin »Kansakoulun lauluopin» metodia Siukonen pitää kehittyneimpänä sillä hetkellä.⁴⁷⁾ Äänenmuodostuksellisten, lausunnallisten seikkojen sekä yleismethodisten ohjeitten suhteen hän sanoo tapojen vakiintuneen. Ne olivat

⁴⁴⁾ Siukonen, Koululasten laulukyvystä, ss. 230—231

⁴⁵⁾ Siukonen, Koululasten laulukyvystä, s- 235

⁴⁶⁾ Siukonen, Laulunopetus, s. 21

⁴⁷⁾ Siukonen, Laulunopetus, s. 26

siis vakiintuneet sellaisiksi kuin Törnudd ne aikanaan esitti. Väitöskirjassaan »Koululasten laulukyvystä» vuodelta 1935 Siukonen kirjoittaa, että Aksel Törnuddin ja Mikael Nybergin laulunopetustavat olivat vallitsevina, sillä seminaarien musiikinopettajien julkaisut osoittavat vallalla olevan suunnan.⁴⁸⁾ Näiden lausuntojen perusteella voidaan päätellä, että Aksel Törnuddin vaikutus ulottui 1930-luvulle asti.

Seminaarikomitean mietintö v. 1922

Aksel Törnudd oli kutsuttu asiantuntijajäseneksi seminaariasiaa valmistelemaan asetettuun komiteaan tekemään ehdotuksia edustamansa aineen opetussuunnitelmaksi ja opettajain kelpoisuusvaatimuksiksi. Tämän komitean mietinnön opetussuunnitelman opetusopillisissa ohjeissa kuvastuvat Törnuddin käsitykset laulunopetuksesta. Opetussuunnitelmassa lausutaan mm. seuraavaa: »... Laulunopetuksen päävälineitä on tekstilaulu... Kaikkien sekä teoriallisten että laullisten harjoitusten tulee välittömästi liittyä tekstilauluihin. Teorian opetuksessa on lähdettävä soivasta sävelestä.»⁴⁹⁾ Tämä oli juuri Aksel Törnuddin mielipide laulun ja teorian opetuksen suhteesta.

Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö v. 1925

Opetussuunnitelmaa voitaisiin pitää jonkinlaisena yhteenvetona, sellaisena varovaisena esityksenä, johon on edellä käyneistä virtauksista ja aatteista otettu se, mikä on katsottu tarpeeksi arvokkaaksi, täysipainoiseksi ja todennäköisesti kestäväksi materiaaliksi tulevaisuuden käyttöä silmälläpitäen.

Vuoden 1925 opetussuunnitelmakomitean mietinnön ehdotuksiin laulunopetuksen järjestämiseksi kansakouluissa vaikutti hen-

⁴⁸⁾ Siukonen, Koululasten laulukyvystä, s. 228

⁴⁹⁾ Seminaarikomitean mietintö, s. 321

kilökohtaisesti laulunopettajain yhdistyksen puheenjohtaja Paula af Heurlin, sillä hänet oli kutsuttu komiteaan asiantuntijana tältä osin. Laulunopetuksen tarkoitus ja päämäärä oli tämän suunnitelman mukaan hetken virkistys ja yksilön vastainen kehitys. Laulujen valinnassa pidettiin tärkeänä sekä sävelmää että sanoja. Esityslaulusto ehdotetaan opeteltavaksi korvakuulolauluna. Rinnastusta muihin aineisiin pidetään suotavana. Näissä kaikissa kohdissa löydämme yhtymäkohdan Törnuddin mielipiteisiin. Huomattava ero on kuitenkin siinä, että Törnudd rakensi laulunopetusmetodinsa kansanlaulun pohjalle, mutta tässä suunnitelmassa mainitaan kansanlaulut vain eräänä ryhmänä lueltaessa, millaisia lauluja olisi sopiva valita opetusohjelmaan. Säveltäpailun harjoittamiselle annetaan huomattava arvo, mutta sen käyttäminen jätetään kuitenkin täysin opettajan harkinnan varaan. Myönnetään kyllä, että siinä tulevat kysymykseen sekä omatoimisuus että musiikillinen kehitys, mutta korvakuulolaulun käyttö asetetaan ratkaisevasti edelle. Näin on siis tällaisessa suuntaa antavassa mie-tinnössä ratkaisevasti siirrytty nuottilaulusta korvakuulolauluun laulunopetuksen metodina.

Laulunopetus oli vuodesta 1866 vuosisadan vaihteeseen mennessä saavuttanut huomattavan sijan koulujemme oppiaineena. Uudet opetusmenetelmät olivat innostaneet sekä seminaarien lehtoreita että koulujen opettajia. Seminaareissa nimenomaan annettiin musiikille suuri arvo. Vuosisadan vaihteesta eteenpäin seminaarien musiikinlehtorit tekivät arvokasta työtä musiikin opetuksen hyväksi. Mikael Nyberg, P. J. Hannikainen ja Aksel Törnudd olivat ne hahmot, jotka kukin omalla sarallaan ja omalla tavallaan edistivät laulunopetusta. Nyberg oli uusien laulupedagogisten aatteitten alullepanija ja huomattava koululaulujen säveltäjä. Hannikaisen ehkä suurin merkitys oli lauluinnostuksen ja musiikin-harrastuksen herättäjänä, Törnuddin taas laulunopetusopillisten aatteitten kehittäjänä. Tämä aika oli uutta luovan toiminnan aikakautta musiikinopetuksessa, jonka vaikutus koko musiikkikulttuuriimme oli erittäin merkittävä.

LÄHDELUETTELO :

Aksel Törnuddin tuotanto :

- Kansakoulun lauluoppi, Porvoo 1913
 Koululaulun aakkoset, Porvoo 1920
 Koulun laulukirja, Porvoo 1913
 Laulunopetusoppi, musiikin muoto-oppi ja soitinoppi. Ohjeita opettajakokelaille ja kansakoulunopettajille, Helsinki 1907
 Mietteitä laulunopetuksesta. Laulunopetuksen tarkastuksen alustukseksi, Rauma 1912
 Seminaarin lauluoppijakso. I ja II vuosijakso, Porvoo 1904
 Skaalat ja kaavat säestyksineen kansakoulunopettajien käytettäväksi, Porvoo 1905
 Skolsångens första grunder Helsingfors 1921
 Sångkurs för skolan. Medarbetare Greta Stenbäck, Karin Hynén, Helsingfors 1922
 Vieraskielinen musiikkisanasto, Helsinki 1906
 Yksikielisten laulujen sävellysoapas, Helsinki 1911

MUU LÄHDEAINEISTO :

Painetut :

- Anderssen, Otto, Sivistystyön historian henkilöahmoja I—II, Porvoo 1950
 Blomqvist, Anna, Alkeisharjoituksia laulussa kouluja varten Suomalaisen tekstin toimittanut P. J. Hannikainen. Ensimmäinen vihko, Helsinki 1885
 Fischer, Hans, Handbuch der Musikerziehung, Berlin 1954
 Haapanen, Toivo, Suomen Säveltaide, Helsinki 1940
 Haliila, Aimo, Suomen kansakoululaitoksen historia I—IV, Porvoo—Helsinki 1949—50
 Hanho, J. T., Suomen oppikoululaitoksen historia I—II, Porvoo 1947—55
 Hannikainen, P. J., Kansakoulun Musiikkioppi ynnä 56 harjoitustehtävää ja 8 sarjaa kertauskysymyksiä, Jyväskylä 1901
 Havia, M., Lauluviikonen. Etupäässä kansakoulujen tarpeeksi, Helsinki 1890
 Hela, Martti, Laulunopetuksen erityiskysymyksiä. Kansakoulun opetussuunnitelma-komitean mietintö, Helsinki 1952
 Immonen, Viljo, Aksel Törnudd ja hänen tuotantonsa, Musiikki 1 1948
 Katila, E., Viisi säveltaiteilijajäsentä. Laulu-Miehet Juhlajulkaisu 1914—1924
 Klemetti, Heikki, Piirteitä Suomen musiikin historiasta, Helsinki 1919
 Komiteamietinnöt: Alkeisoppilaitosten ja tyttökoulujen järjestelyehdotus, Helsinki 1908
 Flomanin komitean mietintö, Helsinki 1895
 Kansakoulun opetussuunnitelma-komitean mietintö I Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelma, Helsinki 1952
 Maalaiskansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö, Helsinki 1925
 Krohn, Ilmari, Puhdasvireisen säveltäjäopin opas, Helsinki 1911
 Kurkela, T., Lauluoppi kansakouluja varten, Helsinki 1893
 Kurvinen, Onni — Liikkanen, Santeri, Rauman seminaari 1896—1946
 Muistojulkaisu, Helsinki 1947
 Lehmusto, Heikki, Kasvatusopin historia, Porvoo—Helsinki 1951
 Maasalo, Armas Aksel, Törnudd. Kansakoulun lehti 7—8 1923, Helsinki 1923
 Nervander, E., Lauluoppi kansakouluja varten, Helsinki 1896
 Norlind, Tobias, Svensk musikhistoria, Stockholm 1918
 Nyberg, Mikael, Kansakoulun laulunopetus, Helsinki 1904

- Nyberg, Mikael, Opettajan laulukirja. Etupäässä osastokoulujen opettajille laulunopetuksen helpottamiseksi, Porvoo 1902
- Pesola, Väinö, Aksel Törnudd. Suomen säveltäjiä puolentoista vuosisadan ajalta, toimittanut Sulho Ranta, Porvoo 1945
- Pietilä, Kalle, Aksel Törnudd säveltäjä ja musiikkipedagogi, Pori 1956
- Pöytäkirjat: Kertomus kouluhallituksen ja oppikoulujen tilasta ja toiminnasta lukuvuosina 1919—1924. Suomen virallinen tilasto IX, Helsinki 1930
- Kertomus Suomen kansakoulutoimen kehityksestä lukuvuosina 1910—1915. Suomen virallinen tilasto X, Helsinki 1919
- Suomen kuudennen yleisen oppikoulunopettajakokouksen keskustelut kesäk. 7—9 p. 1920, Helsinki 1920
- Piiritarkastajakokouksen pöytäkirja 1912, 1916, 1920, 1922. Pöytäkirja, jonka Helsingissä 28—31 p:nä tammikuuta 1920 pidetyssä yhdeksännessä kansakoulujen piiritarkastajien kokouksessa laati Albin Järvinen, Helsinki 1920
- Tionde Nordiska Skolmötet i Stockholm den 9, 10, 11, och 12 augusti 1910. Berättelse enligt uppdrag utgiven av Alexander Jonsson Mötets sekreterare, Stockholm 1910
- Yleinen kansakoulukokous XVI—XVII. Seitsemästoista yleinen kansakoulukokous Helsingissä kesäkuun 11—13 päivinä 1919, Helsinki 1919
- Salonen, Aksel, Aksel Törnudd opettajana ja tarkastajana. Hämeen Sanomat 266/1949
- Siukonen, Wilho, Koululasten laulukyvystä, Helsinki 1935
- Siukonen, Wilho, Laulunopetus, sen edellytykset, keinot ja päämäärät, Porvoo 1924
- Soininen, Mikael, Maalaiskansakoulun uudistuksesta, Helsinki 1916
- Soininen, Mikael, Opetusoppi I—II, Helsinki 1906—1907
- Taipale, A. E., Kansakoulun laulunopetuksen vaiheista, Helsinki 1916
- Törnudd, Aksel, Laulunopetuksesta I ja II. Työkoulu 2/1915—16, Porvoo 1916
- Törnudd, Aksel, Musiikkitieteellistä kirjallisuutta. Valvoja 1911, Helsinki 1911
- Wegelius, Martin, Yleisen musiikkiopin alkeet, Helsinki 1889

Painamattomat:

- Aksel Olof Törnuddin, kouluhallituksen tarkastajan, ansioluettelo v. 1922, Jäljennös rouva Fanny Törnuddille 1946
- Pöytäkirjat: Kouluhallituksen kansanopetusosaston pöytäkirjat vv. 1919—1922
- Kouluhallituksen yhteisistuntojen pöytäkirjat vv. 1919—1922
- Tarkastuskertomukset: Kouluhallituksen virkamiesten tarkastuskertomukset. Kansakoulut vv. 1919—1922 Oppikoulut vv. 1919—1922